

Bruselj, 23. september 2026
(OR. en)

13300/26

COPEN 337
JAI 1163
FREMP 291

SPREMNI DOPIS

Pošiljatelj:	za generalno sekretarko Evropske komisije: direktorica Martine DEPREZ
Datum prejema:	23. september 2026
Prejemnik:	Thérèse BLANCHET, generalna sekretarka Sveta Evropske unije
Št. dok. Kom.:	COM(2026) 497 final
Zadeva:	POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU o izvajanju Priporočila Komisije (EU) 2023/681 z dne 8. decembra 2022 o procesnih pravicah osumljencev in obdolžencev, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, ter materialnih pogojev pripora

Delegacije prejmejo priloženi dokument COM(2026) 497 final.

Priloga: COM(2026) 497 final

EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 23.9.2026
COM(2026) 497 final

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

**o izvajanju Priporočila Komisije (EU) 2023/681 z dne 8. decembra 2022 o procesnih
pravicah osumljencev in obdolžencev, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor,
ter materialnih pogojev pripora**

Uvod

Komisija je 8. decembra 2022 sprejela Priporočilo Komisije (EU) 2023/681 o procesnih pravicah osumljencev in obdolžencev, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, ter materialnih pogojev pripora¹ (v nadaljnjem besedilu: priporočilo o priporu). Priporočilo o priporu je prvi akt EU, ki vključuje standarde o preiskovalnem priporu in materialnih pogojih pripora.

V točki 87 priporočila o priporu je določeno, da bi morale države članice v 18 mesecih po sprejetju tega priporočila Komisijo obvestiti o njegovem izvajanju. Na podlagi teh informacij bi morala Komisija spremljati in oceniti ukrepe, ki so jih sprejele države članice, ter Evropskemu parlamentu in Svetu v 24 mesecih po sprejetju priporočila predložiti poročilo.

V priporočilu o priporu je poudarjeno, da mora preiskovalni pripor ostati ukrep v skrajni sili, ki se uporablja le, kadar je nujno potreben in kadar ni na voljo nobena ustrezna alternativa. Hkrati morajo pogoji pripora izpolnjevati minimalne standarde, da se zaščiti človekovo dostojanstvo in izpolnijo obveznosti glede temeljnih pravic. Ta načela niso bistvena le sama po sebi, temveč so tudi temelj vzajemnega zaupanja, ki je bistveno za dobro pravosodno sodelovanje v EU.

Iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice izhaja, da je treba preiskovalni pripor obravnavati kot izjemen ukrep in da bi bilo treba čim bolj uporabljati nadzorne ukrepe brez odvzema prostosti. Čezmerna dolžina trajanja preiskovalnega pripora škoduje posamezniku, vzorec čezmerno dolgega preiskovalnega pripora v posamezni državi članici pa lahko spodkoplje vzajemno zaupanje.

Okvirni sklep 2009/829/PNZ o evropskem nalogu za nadzor lahko zmanjša uporabo preiskovalnega pripora v EU, vendar ga države članice še vedno izjemno omejeno uporabljajo.

Poleg tega se učinki v primerih, ko so materialni pogoji pripora nižji od dogovorjenih standardov, čutijo tudi zunaj posamezne zadeve. Neustrezna namestitvev, prezasedenost, pomanjkanje dostopa do zdravstvenega varstva in nezadostni zaščitni ukrepi za ranljive skupine vzbujajo resne pomisleke na podlagi Listine Evropske unije o temeljnih pravicah in Evropske konvencije o človekovih pravicah.

Te pomanjkljivosti neposredno vplivajo na delovanje evropskega naloga za prijetje (ENP), saj morajo izvršitveni pravosodni organi zavrniti predajo zahtevane osebe, če zanjo obstaja dejansko tveganje, da bo izpostavljena nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju. Sodišča v zadnjih letih vse bolj proučujejo pogoje pripora v odreditveni državi članici, kar povzroča zamude, dodatne dokazne zahteve in v nekaterih primerih zavrnitev izvršitve ENP.

Razpoložljivi statistični podatki o ENP² kažejo, da so države članice od leta 2016 v skoraj 586 primerih zavrnile ali odložile izvršitev iz razlogov, povezanih z dejanskim tveganjem kršitve temeljnih pravic in neustreznimi materialnimi pogoji pripora.

Razvila se je tudi praksa pridobivanja zagotovil od pravosodnih organov prosilcev.

¹ Priporočilo Komisije (EU) 2023/681 z dne 8. decembra 2022 o procesnih pravicah osumljencev in obdolžencev, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, ter materialnih pogojev pripora, C/2022/8987 (UL L 86, 24.3.2023, str. 44).

² https://commission.europa.eu/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_sl.

To dokazuje, da imajo pri ohranjanju vzajemnega zaupanja osrednjo vlogo standardi za pripor³. Načelo vzajemnega priznavanja temelji na domnevi, da vse države članice zagotavljajo enakovredno in ustrezno raven varstva pravic. Kadar to domnevo oslabijo dokazi o sistemskih pomanjkljivostih v priporu, sta ogroženi učinkovitost in verodostojnost mehanizma ENP. To zmanjšuje zaupanje med pravosodnimi organi, vpliva na sodelovanje v čezmejnih kazenskih zadevah in sodiščem nalaga dodatno breme, da skladnost ocenjujejo za vsak primer posebej.

V zvezi s tem so se mnenja udeležencev na srečanjih foruma na visoki ravni o prihodnosti kazenskega pravosodja leta 2025 o morebitnih pravilih EU o preiskovalnem priporu in materialnih pogojih pripora razhajala. Ena skupina je poudarila, da bi bilo treba zadeve v zvezi s priporom obravnavati na nacionalni ravni, saj spadajo v okvir nacionalne procesne avtonomije, druga pa je pozvala k ukrepanju na ravni EU, da bi se pripravili zavezujoči standardi varstva. Prva skupina je izrazila, da je odprta za pospeševanje ukrepov mehkega prava, kot je financiranje projektov, in poudarila, da se je treba osredotočiti na izvajanje priporočila o priporu. Druga skupina je izpostavila trdne dokaze o tem, da so v standardih držav članic za pripor pomanjkljivosti in da obstoječi preventivni mehanizmi na ravni Sveta Evrope niso ustrezni.

³ Sodbe Sodišča EU v zadevah Aranyosi in Căldăraru (združeni zadevi C-404/15 in C-659/15 PPU), ML (C-220/18 PPU), Dorobantu (C-128/18) in Breian (C-318/24) so pokazale, kako lahko materialni pogoji v praksi vplivajo na vzajemno zaupanje.

Metodologija

V tem poročilu o izvajanju je proučeno, kako se standardi EU o procesnih pravicah v preiskovalnem priporu in materialnih pogojih pripora uporabljajo v 27 državah članicah. Z njim se zagotavlja primerjalni pregled obstoječih pravnih okvirov in praks, pri čemer so izpostavljena ključna področja zblíževanja in razhajanja ter vrzeli pri izvajanju.

Države članice so Komisijo o izvajanju priporočila obvestile v 24 mesecih po njegovem sprejetju. V ta namen so bili leta 2024 v sodelovanju z zaporskim osebjem, sodniki in tožilci ter predstavniki Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja pri Svetu Evrope in Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA) pripravljeni vprašalniki.

V njih je v zvezi z materialnimi pogoji pripora poudarek predvsem na praktičnem izvajanju standardov iz priporočila o priporu v praksi. Informacije o zakonodajnem izvajanju teh standardov za materialne pogoje pripora za vsako državo članico so že na voljo v podatkovni zbirki agencije FRA o kazenskem priporu, ki je bila razvita na zahtevo Komisije in je javno dostopna na povezavi <https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention/>.

Z vprašalnikom so se tudi pridobile informacije o tem, kako so države članice izvajale procesne pravice v preiskovalnem priporu in kako so ga uporabljale v praksi.

Vprašalniki so bili predloženi prek orodja EU Survey 24. julija 2024. Komisija je odgovore vseh držav članic prejela do junija 2025.

Čeprav so sodelovale uprave zavodov za prestajanje kazni zapora vseh držav članic, pa niso vse odgovorile na vsako vprašanje iz vprašalnika. Poleg tega se informacijski sistemi, ki podpirajo zbiranje podatkov, zelo razlikujejo. Nekatere države članice vzdržujejo napredne centralizirane podatkovne zbirke, v katerih se spremljajo stopnje zasedenosti, incidenti, oddaja v samico, pritožbe, število osebja in udeležba v programih. Druge se zanašajo na decentralizirano ali ročno vodenje evidenc, kar omejuje zmožnost združevanja podatkov ali spremljanja trendov.

Komisija je pri ocenjevanju informacij ugotovila, da so nekatere države članice predložile nepopolne informacije, druge pa zelo podrobne podatke. Količina in kakovost podatkov, predloženih Komisiji, sta se med državami članicami precej razlikovali. Zato obstaja tveganje, da bi se oblikovali izkrivljeni sklepi ali da bi se predstavila zavajajoča slika razmer v priporih v posameznih državah članicah.

Komisija bo zato kot prvi korak objavila to poročilo, ki vsebuje splošen pregled stanja po vsej EU v zvezi s procesnimi pravicami v preiskovalnem priporu in materialnimi pogoji pripora.

Kot drugi korak pa Komisija v tesnem sodelovanju s Svetom Evrope v okviru potekajočega skupnega projekta EU/Sveta Evrope pripravlja informativne preglede po državah o materialnih pogojih pripora⁴. Informativni pregledi bi se lahko uporabili tudi kot dostopno orodje, ki omogoča jasn pregled razmer v priporih v posamezni državi članici, tudi v okviru ocen na podlagi ENP.

⁴ <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.

Dodana vrednost tega poročila je v vpogledu, ki ga ponuja v to, kako se priporočilo o priporu uporablja po vsej EU. Namen analize je oceniti skladnost v državah članicah in opredeliti sistemske vrzeli, pri katerih bi bilo potrebno večje zbliževanje. V sklepnem delu tega poročila niso le opisane pomanjkljivosti, temveč so poudarjeni tudi primeri dobre prakse.

MINIMALNI STANDARDI ZA PROCESNE PRAVICE OSUMLJENCEV IN OBDOLŽENCEV, KI JIM JE BIL ODREJEN PREISKOVALNI PRIPOR

1. Preiskovalni pripor kot ukrep v skrajni sili in alternative priporu

(14) Države članice bi morale odrediti preiskovalni pripor le, če je to nujno potrebno, in kot ukrep v skrajni sili ob upoštevanju posebnih okoliščin posameznega primera. V ta namen bi morale države članice, kjer je to mogoče, uporabiti alternative ukrepe.

(15) Države članice bi morale sprejeti domnevo v prid izpustitvi. Od pristojnih nacionalnih organov bi morale zahtevati, da nosijo breme dokaza, da je odreditev preiskovalnega pripora nujna.

(16) Za preprečitev neustrezne uporabe preiskovalnega pripora bi države članice morale dati na voljo čim več alternativnih ukrepov, kot so alternativni ukrepi iz Okvirnega sklepa Sveta 2009/829/PNZ o uporabi načela vzajemnega priznavanja odločb o nadzornih ukrepih kot alternativni začasemu priporu.

(17) Ti ukrepi bi lahko zajemali: (a) zaveze za zglasitev pred pravosodnim organom, če in ko je to potrebno, opustitev poseganja v sodni postopek in opustitev določenega ravnanja, vključno z ravnanjem, značilnim za poklic ali posebno zaposlitev; (b) zahteve za vsakodnevno ali redno javljanje pravosodnemu organu, policiji ali drugemu organu; (c) zahteve za privolitev v nadzor s strani agencije, ki jo imenuje pravosodni organ; (d) zahteve za privolitev v elektronsko spremljanje; (e) zahteve za prebivanje na določenem naslovu s pogoji glede števila ur, ko mora biti oseba na tem naslovu, ali brez njih; (f) zahteve, da oseba določenih krajev ali območij ne zapusti ali vanje ne vstopi brez dovoljenja; (g) zahteve, da se oseba ne sestaja z določenimi osebami brez dovoljenja; (h) zahteve za predajo potnih listov ali drugih identifikacijskih dokumentov in (i) zahteve za predložitev ali zagotovitev finančnih ali drugih oblik jamstev glede ravnanja pred sojenjem.

(18) Poleg tega bi države članice morale zahtevati, da je, kadar je kot pogoj za izpustitev določena varščina, znesek sorazmeren s sredstvi osumljenca ali obdolženca.

Večina pravnih okvirov omogoča odvzem prostosti pred obsodbo, kadar je to potrebno in sorazmerno ter kadar pripora ni mogoče nadomestiti z manj posegajočim ukrepom. V nekaterih državah članicah je ta zahteva izrecno določena v zakonodaji, v drugih pa se izvaja s sodno prakso in ustaljeno prakso sodišč. Tudi kadar načelo ni izrecno kodificirano, sodišča uporabljajo ocene sorazmernosti, s katerimi se pripor dejansko omejuje na izjemne primere. V nobeni državi članici ni predpisana samodejna odreditev preiskovalnega pripora za katero koli kategorijo kaznivih dejanj ali domnevnih storilcev kaznivih dejanj. Zaradi hudih kaznivih dejanj se lahko v malo sistemih vzpostavijo izpodbojne domneve v korist priporu, vendar morajo sodniki še vedno opraviti individualizirano oceno, ki temelji na nujnosti in sorazmernosti.

V vseh državah članicah so pravosodni organi pristojni za izdajanje pripornih nalogov in morajo izdati obrazložen sklep, v katerem je pojasnjeno, zakaj zastavljenih ciljev ni mogoče doseči z alternativnimi ukrepi.

Vse države članice zagotavljajo alternative preiskovalnemu priporu, čeprav se njihova struktura in razpoložljivost razlikujeta. Med običajnimi ukrepi so obveznosti javljanja organom, omejitve stikov ali gibanja, zahteve glede prebivališča, prepovedi potovanja, predaja potnih listin, finančna jamstva ter različne oblike elektronskega spremljanja ali pogojni odpust. V nekaterih sistemih je določen neizčrpen seznam alternativ, ki sodiščem omogoča, da pogoje prilagodijo osebnim okoliščinam obdolženca. Drugi sistemi imajo bolj omejevalne sezname, vendar alternative še vedno uporabljajo za vsak primer posebej, zlasti kadar se lahko tveganje zadostno zmanjša brez pripora.

V večini držav članic je na voljo elektronsko spremljanje, ki pa se še vedno neenakomerno uporablja zaradi tehničnih ali kadrovskih omejitev ali zahtev, kot je stalna nastanitev. Nekatere države članice ga široko uporabljajo, druge pa le za okoliščine po obsodbi ali sploh redko. Varščina se še naprej uporablja v vseh državah članicah, a ima različne oblike. V nekaterih državah članicah se uporablja predvsem kot jamstvo, da bo obdolženec navzoč pred sodiščem ali spoštoval pravila, ki urejajo pogojni odpust, v drugih pa je osrednji element postopka izpustitve in temelji na ustavnem varstvu. Razlike se nanašajo na to, ali morajo sodišča varščino ponuditi po uradni dolžnosti, kako ugotavljajo, ali je znesek sorazmeren s finančnimi sredstvi osumljenca, in ali lahko osumljenec krije stroške v obrokih. Mnoge države članice se le redko zanašajo na varščino in namesto tega dajejo prednost obveznostim javljanja organom ali omejitvam gibanja.

Razlikujejo se tudi nadzorni mehanizmi za alternative. Organi, pristojni za probacijo, imajo osrednjo vlogo v mnogih državah članicah, saj zagotavljajo spremljanje, preverjajo izpolnjevanje obveznosti in pripravljajo poročila pred izrekom kazni, na podlagi katerih lahko sodišča določijo ustrezne pogoje. Drugi sistemi se na taka poročila ne opirajo, razen v zapletenih zadevah ali primeru proučitve možnosti elektronskega spremljanja. Med pogostimi ovirami pri uporabi alternativ v predkazenskem postopku so nestalna nastanitev, omejene socialne ali družinske vezi, nezadostni viri za nadzor in upravne zamude zaradi pomanjkanja osebja.

Evropski nalog za nadzor (Okvirni sklep 2009/829/PNZ), katerega namen je olajšati čezmejno priznavanje alternativ preiskovalnemu priporu, se še vedno redko uporablja. Čeprav so instrument v nacionalno zakonodajo prenesle skoraj vse države članice, se v praksi še vedno omejeno uporablja zaradi upravne zapletenosti, majhne ozaveščenosti med delavci v pravni stroki in pomislekov glede izvršljivosti.

Za ranljive osebe praviloma ne veljajo ločene pravne ureditve, vendar morajo sodišča pri odločanju o priporu ali alternativah upoštevati posamezne okoliščine, kot so invalidnost, starost, nosečnost, bolezen ali družbena marginalizacija. V nekaterih državah članicah veljajo izrecne zakonske določbe, s katerimi se spodbujajo ukrepi brez odvzema prostosti v zadevah, ki vključujejo ranljive osebe.

Splošni trendi

Na splošno se v državah članicah kažejo trije široki vzorci:

- sistemi, ki združujejo močna pravna jamstva in redno uporabo alternativ preiskovalnemu priporu ter dobro razvite nadzorne strukture;
- sistemi s podrobnimi pravnimi okviri, a nedoslednim izvajanjem zaradi omejenih virov ali tehničnih omejitev;
- sistemi, v katerih alternative preiskovalnemu priporu obstajajo, a se redko uporabljajo, zaradi posledičnega prostega preudarka sodišč pa se pogosto čezmerno uporablja preiskovalni pripor.

Večina držav članic v zakonodaji ali sodni praksi določa načelo odreditve pripora kot ukrepa v skrajni sili in zagotavlja alternative, kot so obveznosti javljanja organom, varščina, elektronsko spremljanje ali omejitve gibanja. Dejansko zanašanje na take ukrepe v predkazenskem postopku pa se močno razlikuje, v nekaterih primerih ga namreč ovirajo tehnične omejitve in pomanjkanje zaupanja ali virov. Tudi uporaba evropskega naloga za nadzor ostaja omejena. Nekatere države članice za določena kazniva dejanja še vedno uporabljajo obvezni preiskovalni pripor, čeprav je to redko.

2. Utemeljeni sum in razlogi za odreditev preiskovalnega pripora

(19) Države članice bi morale odrediti preiskovalni pripor le na podlagi utemeljenega suma, ugotovljenega na podlagi skrbne ocene vsakega primera posebej, da je osumljenec storil zadevno kaznivo dejanje, in omejiti pravne razloge za odreditev preiskovalnega pripora na: (a) nevarnost pobega; (b) tveganje ponovne storitve kaznivega dejanja; (c) tveganje, da bi osumljenec ali obdolženec posegal v sodni postopek, ali (d) tveganje ogrožanja javnega reda.

(20) Države članice bi morale zagotoviti, da opredelitev kakršnega koli tveganja temelji na posameznih okoliščinah primera, vendar da se posebna pozornost nameni: (a) naravi in teži domnevnega kaznivega dejanja; (b) kazni, ki bo verjetno naložena v primeru obsodbe; (c) starosti, zdravstvenemu stanju, značaju, prejšnjim obsodbam, osebnim in socialnim okoliščinam osumljenca ter zlasti njegovim vezem v skupnosti ter (d) ravnanju osumljenca, zlasti kako izpolnjuje morebitne obveznosti, ki so mu bile morda naložene v prejšnjem kazenskem postopku. Dejstvo, da osumljenec ni državljani države, v kateri naj bi bilo kaznivo dejanje storjeno, ali z njo ni drugače povezan, ne zadostuje za ugotovitev, da obstaja možnost pobega.

(21) Države članice se spodbuja, naj preiskovalni pripor odredijo le za kazniva dejanja, za katera je zagrožena najmanj enoletna zaporna kazen.

Za odreditev preiskovalnega pripora morata biti v vseh državah članicah izpolnjena dva kumulativna pogoja, tj. dovolj utemeljena stopnja suma glede storitve kaznivega dejanja in posebni zakonski razlogi, ki dokazujejo, da je pripor potreben. Čeprav se terminologija med državami članicami razlikuje – od „utemeljenega suma“ do „resnih indicij“ ali „utemeljenih razlogov“ –, je temeljni dokazni standard podoben. Sum mora torej temeljiti na objektivnih

dokazih, ki presegajo zgolj ugibanja, vendar ne dosegajo zahtevanega dokaznega standarda za obsodbo.

Dokazni prag, ki ga morajo uporabiti sodišča, je med preprostim policijskim sumom in standardom, ki se uporablja na sojenju. Pravosodni organi morajo biti prepričani, da obstajajo konkretni in preverljivi indici, ki obdolženca povezujejo z domnevnim kaznivim ravnanjem. V nekaterih državah članicah se uporablja razmeroma visok dokazni prag, ki zahteva jasne dejanske elemente, v drugih se opirajo na notranje obsodbe, ki so skladne s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice. V nekaterih sistemih pripora ni mogoče odrediti, dokler ni vložena formalna obtožba, drugi pa dovoljujejo preiskovalni pripor za krajša obdobja, kadar je uradna ugotovitev suma neizogibna.

Razlikujejo se tudi pragovi najnižjih kazni. V nekaterih državah članicah je preiskovalni pripor omejen na kazniva dejanja, ki se kaznujejo s kaznimi nad določeno ravno, druge pa ne določajo zakonskega minimuma, vendar v praksi še vedno uporabljajo načela sorazmernosti.

Priznani razlogi za pripor so v veliki meri usklajeni. V vseh sistemih je mogoče pripor odrediti na podlagi nevarnosti pobega, nevarnosti oviranja preiskave in ponovitvene nevarnosti. V nekaterih je vključeno tudi ogrožanje javnega reda ali varnosti. Sodišča presoja nevarnost tako, da celostno ocenijo osebne okoliščine obdolženca, vključno s prebivališčem, zaposlitvijo, socialnimi vezmi, državljanstvom, prejšnjim ravnanjem in težo kaznivega dejanja. Neobstoj stalnega prebivališča se na splošno šteje za oteževalni dejavnik, čeprav se države članice razlikujejo glede tega, kako ocenjujejo čezmejno prebivališče v EU, saj nekatere vezi na ravni EU sprejemajo kot dejavnik, ki zmanjšuje nevarnost na podlagi načel vzajemnega zaupanja.

Ocene nevarnosti se izvedejo v vsakem primeru posebej. Sodniki proučijo težo kaznivega dejanja, morebitno kazen, osumljenčeve vezi v skupnosti, njegovo kazensko evidenco in njegovo ravnanje med preiskavo. Pri oceni nevarnosti ni doslej nobena država članica uporabila avtomatiziranih ali algoritemskih orodij; sklepe še naprej v celoti sprejemajo sodišča in temeljijo na prostem preudarku.

Zdravje, starost in invalidnost pogosto vplivajo na ocene o tem, ali je preiskovalni pripor potreben. V nekaterih pravnih redih je dovoljena izpustitev ali hišni pripor iz zdravstvenih ali humanitarnih razlogov, v drugih pa se že v predkazenskem postopku ponujajo terapevtske alternative za osebe z odvisnostmi od psihoaktivnih snovi ali z duševnimi motnjami. V drugih državah članicah pa to ni mogoče zaradi domneve nedolžnosti. Zaradi vprašanj ranljivosti se lahko v določenih primerih upravičijo milejši ukrepi ali se pripor povsem prepove.

Splošni trendi

Sodišča v vseh državah članicah se pri odločanju o tem, ali je preiskovalni pripor upravičen, opirajo na kombinacijo dokaznih pragov in utemeljitev, ki temeljijo na tveganju. Prag za odreditev preiskovalnega pripora, na primer „utemeljeni sum“ ali „resni indici o krivdi“, pa je v državah članicah opredeljen različno. Prosti preudarek sodišč je v državah članicah osrednjega pomena, noben sistem pa se ne opira na avtomatizirana orodja. Vprašanja ranljivosti se upoštevajo v mnogih državah članicah.

3. Obrazložitev sklepov o odreditvi preiskovalnega pripora

(22) Države članice bi morale zagotoviti, da je vsak sklep pravosodnega organa o odreditvi preiskovalnega pripora, podaljšanju takega preiskovalnega pripora ali odreditvi alternativnih ukrepov ustrezno obrazložen in utemeljen ter se nanaša na posebne okoliščine osumljenca ali obdolženca, ki upravičujejo odreditev pripora. Prizadeti osebi bi bilo treba zagotoviti kopijo sklepa, ki bi moral vključevati razloge, zakaj se alternativni ukrepi namesto preiskovalnega pripora ne štejejo za ustrezne.

Obrazložitev sodišča je temeljno jamstvo, ki zagotavlja preglednost, pravičnost in zakonitost pri odreditvi in nadaljevanju preiskovalnega pripora. Vse države članice od sodišč zahtevajo, da izdajo obrazložene sklepe, v katerih podrobno navedejo dejanske in pravne razloge za pripor, pojasnijo, zakaj alternativni ukrepi niso ustrezni, in dokažejo, da nadaljnji pripor ostaja potreben in sorazmeren.

V pripornem nalogu je treba navesti identiteto obdolženca, opredeliti domnevna kazniva dejanja, navesti ustrezne določbe, povzeti razloge za pripor in navesti dejansko podlago, s katero se utemljujeta sum in nujnost.

Mnoge države članice določajo stroge roke za izdajo pisnih sklepov, ki segajo od takojšnje izdaje do vročitve v 24 urah ali 48 urah. Pisna obrazložitev je nepogrešljiva za pritožbo, če ni podana, pa je sklep običajno neveljaven.

Od sodišč se pričakuje, da zagotovijo individualizirano obrazložitev, ne pa stereotipnega ali standardiziranega besedila, čeprav ga v nekaterih državah članicah še vedno uporabljajo. Pravosodni organi morajo proučiti osebne okoliščine in dokazati, zakaj je pripor v konkretni zadevi nujen. Presoje sorazmernosti, pri katerih je treba javni interes izrecno tehtati z osebno svobodo, so formalizirane v več državah članicah. V drugih sistemih se podobne obveznosti nalagajo na podlagi sodne prakse.

Vse države članice od sodišč zahtevajo, da pred odreditvijo pripora utemeljijo, zakaj so zavrnile alternative preiskovalnemu priporu. Med najpogostejšimi razlogi so teža kaznivega dejanja, predhodno neizpolnjevanje obveznosti, neobstoj stalnega prebivališča ali velika ponovitvena nevarnost. V državah članicah z manj formalnimi zahtevami lahko sodišča alternative vseeno obravnavajo implicitno.

Sklepe je treba nemudoma sporočiti obdolžencu in jih po potrebi prevesti. V nekaterih državah članicah se sklepi najprej izdajo ustno, nato sledijo pisni izvodi, v drugih pa se takoj vroči pisna dokumentacija.

Splošni trendi

Čeprav večina držav članic od sodnikov zahteva, da pri odreditvi preiskovalnega pripora izdajo individualizirane in obrazložene sklepe, ima lahko taka obrazložitev različne oblike, pri čemer se v nekaterih državah članicah uporabljajo standardna ubeseditev ali predloge. V večini držav članic so prav tako določeni strogi roki za izdajo pisnih sklepov. Obveznost proučitve in zavrnitve alternativ v praksi obstaja v vseh državah članicah, tudi kadar je manj formalizirana.

4. Redni pregled preiskovalnega pripora

(23) Države članice bi morale zagotoviti, da pravosodni organ redno pregleduje nadaljnjo veljavnost razlogov, na podlagi katerih je osumljenec ali obdolženec pridržan v preiskovalnem priporu. Takoj ko ni več razlogov za pripor osebe, bi države članice morale zagotoviti, da je osumljenec ali obdolženec brez nepotrebnega odlašanja izpuščen.

(24) Države članice bi morale dovoliti, da se redni pregled sklepov o odreditvi preiskovalnega pripora začne na zahtevo tožene stranke ali da ga po uradni dolžnosti začne pravosodni organ.

(25) Države članice bi načeloma morale omejiti razmik med pregledi na največ en mesec, razen v primerih, ko ima osumljenec ali obdolženec pravico, da kadar koli vloži prošnjo za izpustitev in da brez nepotrebnega odlašanja prejme odločitev o tej prošnji.

Redni sodni nadzor preiskovalnega pripora je v vseh državah članicah temeljno jamstvo, ki zagotavlja, da je odvzem prostosti upravičen ves čas postopka. Vse države članice zagotavljajo mehanizme za ponovno presojo pripora, njihove struktura, pogostost in postopkovne podrobnosti pa se precej razlikujejo. Pregledi se lahko izvajajo v določenih zakonskih časovnih presledkih, v ključnih fazah postopka ali na zahtevo obrambe ali tožilstva.

V državah članicah, v katerih se pregledi izvajajo v določenih časovnih presledkih, sodišča vsakih nekaj tednov ali mesecev ponovno presodijo upravičenost pripora. Sodniki s temi pogostimi, načrtovanimi pregledi presodijo, ali razlogi za pripor še vedno obstajajo, ali je sum še vedno dovolj utemeljen in ali lahko preiskovalni pripor nadomestijo alternativni ukrepi. V drugih sistemih so pregledi povezani s fazami postopka, na primer z zaključkom preiskovalnih dejanj ali predložitvijo zadeve sodiščem prve stopnje. Tretja skupina se opira predvsem na preglede, ki jih začne obramba, čeprav imajo sodišča še vedno pristojnost, da odredbo o priporu pregledajo po uradni dolžnosti.

Obdolžencu in zagovorniku je običajno dovoljeno sodelovati v postopkih pregleda. V mnogih državah članicah se zahtevajo ustne obravnave, na katerih je obdolženec priveden pred sodnika, v drugih pa se za rutinske preglede dopuščajo pisni postopki. Na ustnih obravnavah običajno sodeluje tožilstvo, na njih pa se lahko predstavijo navedbe obrambe, predložijo dokazi in zahteve za izpustitev. Po potrebi se običajno zagotavljata tolmačenje in prevajanje.

V mnogih državah članicah morajo sodniki pri ponovni presoji pripora znova proučiti dokazno podlago za sum, upoštevnost in težo dejavnikov nevarnosti ter sorazmernost nadaljnjega preiskovalnega pripora glede na čas, ki je pretekel. Sodišča morajo na splošno tudi proučiti, ali je na podlagi razvoja dogodkov v zadevi – kot so manjša nevarnost pobega, zaključek preiskovalnih dejanj ali boljše osebne okoliščine – upravičeno, da se preiskovalni pripor nadomesti z manj posegajočimi alternativnimi ukrepi. V nekaterih državah članicah se morajo spremembe okoliščin izrecno analizirati pri vsakem pregledu.

V državah članicah je običajna praksa, da se sklepi, sprejeti v okviru pregleda, pravočasno sporočajo. Obvestila se običajno pisno pošljejo obdolžencu, zagovorniku in zadevnim organom.

V nekaterih državah članicah avtomatizirani ali centralizirani komunikacijski sistemi olajšujejo hitro pošiljanje sklepov in datumov narokov.

S tem ko se podaljšuje dolžina pripora, se v mnogih sistemih povečuje obseg sodnega nadzora. Od sodišč višje stopnje se lahko zahteva pregled dolgotrajnega pripora ali pa se po izteku določenih časovnih obdobj uporablja posebni postopki nadzora.

Splošni trendi

V večini držav članic se zahteva redni sodni nadzor preiskovalnega pripora, pogosto v določenih časovnih presledkih. Kljub temu se časovni razpored, pogostost in temeljitost teh pregledov precej razlikujejo. V mnogih državah članicah se pregledi izvajajo po pisnem postopku.

5. Zaslišanje osumljenca ali obdolženca

(26) Države članice bi morale zagotoviti, da se osumljenec ali obdolženec zasliši osebno ali prek pravnega zastopnika na kontradiktorni ustni obravnavi pred pristojnim pravosodnim organom, ki sprejme sklep o odreditvi preiskovalnega pripora. Države članice bi morale zagotoviti, da se sklepi o odreditvi preiskovalnega pripora sprejmejo brez nepotrebnega odlašanja.

(27) Države članice bi morale spoštovati pravico osumljenca ali obdolženca do sojenja v razumnem roku. Natančneje, zagotoviti bi morale, da se primeri, v katerih je bil odrejen preiskovalni pripor, obravnavajo čim prej in s potrebno skrbnostjo.

Pravica do zaslišanja pred vsakim sklepom o odreditvi ali podaljšanju preiskovalnega pripora je zagotovljena v vseh državah članicah. V vseh se zahteva, da se osebe, ki jim je odvzeta prostost, brez odlašanja privedejo pred sodni organ in da se jim omogoči, da osebno ali prek zagovornika predstavijo svoja stališča.

Zakonski roki za privedbo pripornikov pred sodišče so na splošno strogi in običajno dolgi od 24 do 48 ur. Malo držav članic v izjemnih primerih dopušča roke do 72 ali 96 ur, vendar taka podaljšanja ostajajo omejena. Obravnave je treba izvesti nemudoma, saj prekoračitve zakonsko določenih rokov pogosto vodijo do samodejne izpustitve.

V državah članicah so obravnave o odreditvi pripora ustne in kontradiktorne. Potekajo ob sodelovanju zagovornika in, kadar je ustrezno, tožilstva. Zastopanje po zagovorniku je večinoma obvezno, postopka pa ni mogoče zakonito nadaljevati brez navzočega odvetnika. Zaupna komunikacija med obdolžencem in njegovim zagovornikom je zaščitena kot bistveni sestavni del poštenega postopka.

Obdolženec bi moral biti osebno navzoč na prvi obravnavi o odreditvi pripora. Poznejše obravnave se lahko izvedejo prek videokonference, čeprav se zakonodaja držav članic razlikuje glede tega, ali je za to potrebno soglasje obdolženca. Nekatere prepovedujejo udeležbo na

daljavo na prvih obravnavah, da bi lahko sodniki osebo neposredno ocenili pred odreditvijo preiskovalnega pripora.

Dostop do gradiva zadeve je bistven za učinkovito sodelovanje. V mnogih sistemih je omogočen takojšen dostop do ustreznih dokazov, ko se predlaga odreditev preiskovalnega pripora, v drugih pa so določeni strogi časovni okviri za razkritje pred obravnavo.

Obravnave se formalno dokumentirajo. V vseh državah članicah so potrebni pisni zapisniki, avdiovizualno snemanje pa je vse pogostejše. Trajanje obravnav se razlikuje, saj so v nekaterih državah članicah obravnave kratke in osredotočene ter trajajo le približno 15 minut, obravnave v zapletenih zadevah ali postopkih z več osebami pa lahko trajajo bistveno dlje, tudi več ur. Sklepi se večinoma izdajo takoj ali kmalu po obravnavi.

V nekaterih državah članicah so postopki obravnav zelo strukturirani in formalizirani ter vključujejo podrobne zakonske zahteve glede rokov, dokumentacije in pravic v zvezi z dokazi. V drugih se uporabljajo prožnejši pristopi. Prakse uporabe videokonference se zelo razlikujejo, kar kaže na razlike v tehnološki infrastrukturi, pravni kulturi in pogledih na nujnost fizične navzočnosti obdolženca.

Splošni trendi

Čeprav primerjalna analiza kaže, da države članice na splošno zagotavljajo pravico osumljencev do zaslišanja pred sprejetjem sklepa o preiskovalnem priporu, obstajajo razlike glede dostopa do spisov v zadevi in pravic do komunikacije z zagovornikom. Prakse uporabe videokonference se med državami članicami zelo razlikujejo.

6. Učinkovita pravna sredstva in pravica do pritožbe

(28) Države članice bi morale zagotoviti, da imajo osumljenci ali obdolženci, ki jim je bila odvzeta prostost, možnost postopka pred sodiščem, ki je pristojno za preverjanje zakonitosti njihovega pripora in po potrebi odreditev njihove izpustitve.

(29) Države članice bi morale osumljencem ali obdolžencem, ki so predmet sklepa o odreditvi preiskovalnega pripora, odobriti pravico do pritožbe zoper tak sklep in jih ob

Možnost izpodbijanja preiskovalnega pripora je temeljno jamstvo, vključeno v vse nacionalne sisteme. V državah članicah je zagotovljenih več možnosti za izpodbijanje pripornih nalogov, kar posameznikom omogoča učinkovit dostop do pravnega varstva.

Običajno so na voljo tri glavna pravna sredstva. Prvo je redno pravno sredstvo zoper sklep o odreditvi ali nadaljevanju preiskovalnega pripora. Taka pravna sredstva običajno obravnavajo višja sodišča in o njih odločajo v določenih rokih, da se prepreči neupravičeno podaljšanje preiskovalnega pripora. Drugo pravno sredstvo obsega zahteve za izpustitev ali nadomestitev preiskovalnega pripora z manj omejevalnimi ukrepi. Običajno jih je mogoče vložiti kadar koli med postopkom. Tretje pravno sredstvo je *habeas corpus*, tj. postopek, s katerim se preveri zakonitost odvzema prostosti, ki pripornikom omogoča, da izpodbijajo zakonitost odvzema prostosti.

Posameznike je treba o njihovih pravicah do izpodbijanja pripora obvestiti ob izdaji sklepa. Pisni sklepi pogosto vsebujejo izrecne informacije o pravici do pritožbe. Storitve tolmačenja in prevajanja omogočajo, da obdolženec ne glede na jezikovne ovire razume pravna sredstva, ki so na voljo.

Pritožbe praviloma ne odložijo izvršitve sklepov o odreditvi preiskovalnega pripora, vendar morajo sodišča o njih odločiti hitro. Roki se med državami članicami razlikujejo – od odločanja v 24 urah do obdobj, ki trajajo več dni ali tednov, ali popolne odsotnosti rokov. Sodišča pa v državah članicah, v katerih ni zakonsko določenega roka, prednostno obravnavajo pritožbe glede preiskovalnega pripora, da bi preprečila njegovo neupravičeno nadaljevanje.

Sodišča, pristojna za preverjanje zakonitosti pripora, presojaajo zakonitost in sorazmernost. Presojaajo, ali razlogi, povezani s sumom in nevarnostjo, še vedno obstajajo ter ali bi lahko alternativni ukrepi namesto preiskovalnega pripora zadostno ublažili nevarnosti. Če podlaga za preiskovalni pripor preneha obstajati, morajo sodišča odrediti izpustitev priprte osebe. V nekaterih državah članicah obstajajo pospešeni postopki sodnega nadzora (kot je *référé-liberté*), ki so posebej namenjeni obravnavi nujnih zadev.

Čeprav so v nekaj državah članicah zagotovljeni specializirani mehanizmi za ranljive pripornike, se v takih primerih uporabljajo tudi splošni postopki sodnega nadzora in postopki pritožbe. Brezplačna pravna pomoč je široko dostopna, zastopanje pa je pogosto obvezno, saj omogoča učinkovit dostop do pravnih sredstev.

Splošni trendi

Vse države članice priznavajo pravico do pritožbe zoper sklepe o odreditvi preiskovalnega pripora, čeprav se roki in prakse obveščanja razlikujejo. V nekaterih so določeni roki, ki lahko trajajo le 24 ur, kar vzbuja pomisleke glede učinkovitega dostopa do pravnih sredstev.

7. Trajanje preiskovalnega pripora

(30) Države članice bi morale zagotoviti, da trajanje preiskovalnega pripora ne presega kazni, ki se lahko izreče za zadevno kaznivo dejanje, in ni nesorazmerno z njo.

(31) Države članice bi morale zagotoviti, da trajanje odrejenega preiskovalnega pripora ni v nasprotju s pravico pripornika do sojenja v razumnem času.

(32) Države članice bi morale primere, ki vključujejo osebo, ki ji je bil odrejen preiskovalni pripor, šteti za prednostne.

V sistemih držav članic je dovoljeno trajanje preiskovalnega pripora urejeno z zakonskimi omejitvami in stalnimi ocenami sorazmernosti. Čeprav se pristopi razlikujejo, je v vseh državah članicah zagotovljeno, da preiskovalni pripor ne more trajati nedoločen čas in da se mora končati, ko ni več upravičen ali ko razlogi zanj ne obstajajo več.

V nekaterih državah članicah so določeni strogi najdaljši roki za preiskovalni pripor, ki se razlikujejo glede na naravo kaznivega dejanja ali fazo postopka. Te omejitve lahko znašajo od nekaj mesecev za lažja kazniva dejanja do več let za izjemno huda kazniva dejanja. Ko se roki iztečejo, je izpustitev obvezna, čeprav lahko sodišča naložijo alternativne ukrepe brez odvzema prostosti, da bi se izpolnile postopkovne obveznosti.

V drugih državah članicah se uporabljajo mešani modeli, ki združujejo najdaljše roke in prosti preudarek sodišča za podaljšanje pripora v zapletenih zadevah. Podaljšanja mora na splošno odobriti sodišče in jih lahko pregleda višje sodišče.

V tretji skupini držav članic se ne opirajo na fiksne zakonske najdaljše roke, temveč izvajajo stalne preizkuse sorazmernosti preiskovalnega pripora, pri čemer zahtevajo, da ta glede na okoliščine in pretečeni čas ostane nujen in razumen.

Mehanizmi za preprečevanje kršitev rokov vključujejo elektronske sisteme za spremljanje, nadzor tožilstva in avtomatizirana opozorila, ki organe obveščajo, ko se bližajo roki. Namen takih sistemov je, da se preprečijo prekoračitve obdobj pripora.

Zamude v postopkih, zaradi katerih se lahko podaljša pripor, se običajno pripisujejo zapletenosti zadeve, udeležbi več toženih strank, čezmejnimi preiskavam, opiranju na izvedenske dokaze ali omejenim pravosodnim virom. Večina držav članic priznava, da so glavni vzroki za podaljšan pripor postopkovne neučinkovitosti, ne pa namerna pretirana uporaba preiskovalnega pripora.

V mnogih sistemih je na voljo odškodnina zaradi predolgega ali nezakonitega pripora, čeprav je lahko upravičenost do nje odvisna od uspeha v sporu ali posebnih zakonodajnih meril, pravila o upravičenosti pa se razlikujejo. V nekaterih državah članicah je za odškodnino potrebna oprostilna sodba, v drugih pa je ta na voljo tudi, kadar se postopek konča z obsodbo, če preiskovalni pripor ni bil upravičen.

Splošni trendi

V večini držav članic obstajajo najdaljši roki za preiskovalni pripor, najdlje pa lahko trajajo od nekaj dni do več let. Tudi kadar roki obstajajo, se pripor zaradi postopkovnih zamud, zapletenosti zadev in sodnih zaostankov pogosto podaljša.

8. Odštetje časa, prestanega v preiskovalnem priporu, od pravnomočne kazni

(33) Države članice bi morale vsako obdobje preiskovalnega pripora pred obsodbo, tudi kadar se izvrši z alternativnimi ukrepi, odšteti od trajanja kakršne koli pozneje izrečene zaporne kazni.

Vse države članice priznavajo načelo, da je treba čas, prestan v preiskovalnem priporu, odšteti od vsake kazni odvzema prostosti, izrečene po obsodbi. S tem načelom se preprečuje dvojno kaznovanje in zagotavlja, da skupni odvzem prostosti ostane sorazmeren in pravno utemeljen. Čeprav se obseg odštetja, upoštevanje alternativnih omejevalnih ukrepov namesto pripora in

mehanizmi za izračun razlikujejo, se čas, že preživet v preiskovalnem priporu, na splošno odšteje samodejno.

V vseh državah članicah se formalni preiskovalni pripor odšteje po dnevih. Sodišča, ki izrekajo kazni, odštete običajno uporabijo neposredno, čeprav so v nekaterih jurisdikcijah za izračun in uporabo odšteta, ko kazen postane pravnomočna, odgovorni izvršilni organi. V določenih jurisdikcijah se z avtomatiziranimi sistemi elektronsko spremljajo obdobja preiskovalnega pripora, da se poenostavi zagotavljanje točnosti in preprečijo napake. V drugih je odštete odvisno od sodnega preverjanja ali upravne dokumentacije.

V nekaterih državah članicah je odštete razširjeno na omejevalne ukrepe namesto preiskovalnega pripora, kot so hišni pripor, elektronsko spremljanje ali intenzivni nadzor, saj jih obravnavajo kot dovolj podobne priporu, da je odštete upravičeno. V teh sistemih se lahko omejevalni ukrepi odštejejo enakovredno ali sorazmerno, odvisno od naložene stopnje omejitve. V drugih jurisdikcijah je odštete strogo omejeno na formalni odvzem prostosti v objektih za preiskovalni pripor, čeprav se lahko alternativni omejevalni ukrepi upoštevajo kot olajševalne okoliščine pri izreku kazni, tudi če kazni formalno ne skrajšajo.

V nekaj državah članicah obstajajo pretvorbene formule, s katerimi se različne oblike odvzema ali omejitve prostosti pretvorijo v enakovredne dneve odvzema prostosti. Z njimi se lahko obdobja hišnega pripora, dela v splošno korist, denarnih kazni ali obveznosti javljanja organom pretvorijo v enakovredne dneve odvzema prostosti za odštete. V drugih sistemih sodišča pri določanju sorazmernega odšteta na podlagi narave omejitev upoštevajo sodno prakso.

Spori glede odšteta so redki, ker so pravila jasno določena in se dosledno uporabljajo. Primeri prekrivanja preiskovalnega pripora v povezanih postopkih se lahko obravnavajo z zakonskimi določbami, s katerimi se prepreči podvajanje všteta. V primeru nezakonitega ali predolgega preiskovalnega pripora se z mehanizmi odškodnin zagotavljajo dodatni zaščitni ukrepi.

Splošni trendi

Odštete časa, prestanega v preiskovalnem priporu, od pravnomočne zaporne kazni je običajna praksa v državah članicah. Ni pa usklajenega pristopa k upoštevanju alternativnih ukrepov (npr. hišnega pripora ali elektronskega spremljanja) pri izračunavanju kazni. Le v nekaj državah članicah se odšteje celoten nabor alternativ, v drugih pa se te povsem izključijo.

MINIMALNI STANDARDI ZA MATERIALNE POGOJE PRIPORA

1. Namestitvev

(34) Države članice bi morale vsakemu priporniku dodeliti minimalno površino v velikosti vsaj 6 m² v samici in 4 m² v večposteljni celici. Zagotoviti bi morale, da absolutni minimalni osebni prostor, ki je na voljo vsakemu priporniku, tudi v večposteljnih celicah, obsega vsaj 3 m² površine na pripornika. Kadar je priporniku na voljo manj kot 3 m² osebne prostora, nastane trdna domneva o kršitvi člena 3 EKČP. Izračun razpoložljivega prostora bi moral vključevati površino, ki jo zaseda pohištvo, ne pa površine, ki jo zasedajo sanitarni prostori.

(35) Države članice bi morale zagotoviti, da je vsako izjemno zmanjšanje absolutne minimalne površine v velikosti 3 m² na pripornika kratkotrajno, občasno in omejeno ter da so pri tem zagotovljene zadostna svoboda gibanja zunaj celice in ustrezne dejavnosti zunaj celice. Poleg tega bi morale zagotoviti, da so v takih primerih splošni pogoji pripora v objektu ustrezni in da ne obstajajo druge oteževalne okoliščine v zvezi s pogoji pripora zadevne osebe, kot so druge pomanjkljivosti v minimalnih strukturnih zahtevah glede celic ali sanitarnih prostorov.

(36) Države članice bi morale zagotoviti, da imajo priporniki v celicah dostop do naravne svetlobe in svežega zraka.

V standardih namestitve v objektih za pripor se kaže kombinacija pravnih obveznosti, upravne prakse in materialnih omejitev, kot je prezasedenost. Čeprav so v večini držav članic določeni obvezni minimalni standardi za osebni življenjski prostor, sanitarne prostore, osvetlitev, prezračevanje in prostore za spanje, se njihova raven izpolnjevanja zaradi strukturnih in operativnih izzivov zelo razlikuje.

V precejšnjem številu držav članic so zavezujoče minimalne prostorske zahteve (v m²) vključene v primarno zakonodajo, predpise ali upravne predpise. V drugih se opirajo na smernice politike ali nezavezujoče standarde. Tudi med pravnimi sistemi z obveznimi standardi se obseg minimalnega osebne prostora bistveno razlikuje. V nekaterih sistemih je predpisana površina na pripornika, ki je zelo blizu priporočenim ravnam, v drugih pa so določene meje, ki so precej pod standardi iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice in priporočila o priporu. V nekaj pravnih sistemih se v določenih okoliščinah, kot sta začasna prezasedenost ali kratkotrajna namestitve, dovoljuje zelo majhna minimalna površina osebne prostora v velikosti 2 m². V državah članicah osebni prostor v samicah znaša od 2 m² do 12 m², kar kaže, da se osnovni življenjski standardi pripornikov v EU zelo razlikujejo.

Raven izpolnjevanja teh standardov se razlikuje. Več držav članic poroča, da imajo vsi priporniki dostop vsaj do minimalnega predpisanega prostora in da nima noben manj kot 4 m² osebne prostora. Druge poročajo, da ima majhen delež pripornikov manj osebne prostora od priporočenih pragov. V peščici držav članic, v katerih je prezasedenost velika, pa ima velik delež (več kot 50 %) pripornikov manj kot 4 m² osebne prostora. Prezasedenost v takih sistemih vpliva tudi na več zavodov za prestajanje kazni zapora.

Le v manjšem delu držav članic se uporabljajo sodobna informacijska orodja za upravljanje zasedenosti, da se spremlja raven izpolnjevanja predpisov in pojavljajo obvestila, ko so prostorske omejitve presežene. V večini se zanašajo na ročno spremljanje, redno poročanje ali inšpekcijske preglede nadzornih organov.

Prostori za spanje se razlikujejo. Številni sistemi poročajo, da priporniki ne spijo na vzmetnicah na tleh ali na trinadstropnih pogradih. Če se pojavijo taki primeri, so opisani kot redki, začasni ali omejeni na določene varovane celice. Malo jurisdikcij poroča o razširjeni uporabi trinadstropnih pogradov ali znatnem številu pripornikov, ki zaradi prezasedenosti spijo na tleh.

Večina držav članic poroča, da imajo priporniki v celicah dostop do naravne svetlobe in svežega zraka. Politike glede kajenja se razlikujejo, pri čemer mnoge države članice dovoljujejo kajenje v samicah ali le s soglasjem vseh pripornikov v večposteljnih celicah, druge pa povsem prepovedujejo kajenje v zaprtih prostorih.

Tudi pravna sredstva v primeru neustrezne namestitve se zelo razlikujejo. Nekatere države članice zagotavljajo več časa zunaj celice ali možnosti premestitve, druge pa omogočajo sodno presojo, pritožbene postopke ali znižanje kazni. V sistemih, v katerih so zakonske zahteve glede prostora majhne ali v katerih veljajo številne izjeme, so pravna sredstva pogosto omejena.

Splošni trendi

Med državami članicami se standardi namestitve zelo razlikujejo. Čeprav se v mnogih državah članicah zagotavljajo ustrezen prostor in življenjske razmere, se v drugih spoprijemajo z resnimi težavami s prezasedenostjo zavodov za prestajanje kazni zapora, kar vpliva na raven skladnosti z minimalnimi pragovi in zaradi česar nekateri priporniki dlje časa spijo na vzmetnicah na tleh. Sistemi spremljanja se izboljšujejo, vendar ostajajo neenotni.

2. Razporeditev

(37) Države članice se spodbuja in bi v primeru otrok morale zagotoviti, da se priporniki, kolikor je to mogoče, razporedijo v objekte za pripor v bližini njihovih domov ali drugih prostorov, ki so primerni za njihovo družbeno rehabilitacijo.

(38) Države članice bi morale zagotoviti, da so priporniki, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, ločeni od obsojenih zapornikov. Ženske bi morale biti ločene od moških. Otroci ne bi smeli biti v priporu skupaj z odraslimi, razen če je to v otrokovo korist.

(39) Ko pridržani otrok dopolni 18 let in, kadar je to primerno, za mlade odrasle osebe, mlajše od 21 let, bi morale države članice zagotoviti možnost, da je ta oseba še naprej pridržana ločeno od drugih pridržanih odraslih, kadar je to upravičeno, in sicer ob upoštevanju okoliščin zadevne osebe ter če je to v korist otrok, ki so pridržani s to osebo.

S politikami razporeditve se ureja geografska namestitev pripornikov in njihovo ločevanje znotraj objektov za pripor.

V državah članicah se pri odločitvah o razporeditvi upoštevajo družinske vezi pripornikov in njihovo prejšnje prebivališče. Splošno je priznано, da je bližina družine pomembna za ohranjanje odnosov in podpiranje ponovnega vključevanja. Vendar je razporeditev glede na kraj, kjer je družina, pogosto omejena zaradi potrebe, da se namestitev pripornikov uskladi z

ustreznimi stopnjami varnosti, programi zdravljenja ali razpoložljivimi mesti. Zaradi specializiranih ustanov za zdravstvene ali psihološke potrebe je morda potrebna namestitev zunaj domačih območij.

V večini sistemov ločujejo pripornike, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, in obsojene zapornike, čeprav v nekaterih državah članicah ti skupini čez dan sodelujeta v skupnih dejavnostih. Kljub temu se na splošno upošteva domneva v korist ločevanja, da se zaščiti domneva nedolžnosti.

Ločevanje po spolu je skoraj univerzalno. Ženske so običajno nastanjene v ločenih objektih ali ločenih enotah znotraj mešanih zavodov. Nekateri sistemi ženskam omogočajo sodelovanje v mešanih dejavnostih pod nadzorom, čeprav so nameščene ločeno.

Splošno je uveljavljeno, da so mladoletniki ločeni od odraslih. Otroci, mlajši od 18 let, so običajno nastanjeni v specializiranih zavodih za mladoletnike ali namenskih oddelkih. V nekaj državah članicah se starostne meje razlikujejo, pri čemer nekatere pod določenimi pogoji namestitev po vzoru ureditve za mladoletnike razširjajo na osebe, stare do 21 let ali celo 24 let. V majhnem številu sistemov se v posameznih primerih, kadar se to šteje za primerno, mladi odrasli (18–21 let) lahko namestijo skupaj z otroki oziroma starejši mladostniki skupaj z odraslimi.

Prakse za podporo mladim odraslim se še bolj razlikujejo. V nekaterih državah članicah so zagotovljene specializirane enote ali programi, usmerjeni v mlade, v drugih pa so mladi odrasli vključeni med splošno populacijo zapornikov z dodatno izobraževalno in rehabilitacijsko podporo.

Splošni trendi

V praksah razporeditve se izražajo skupni cilji – zaščita ranljivih pripornikov, ohranjanje domneve nedolžnosti pripornikov, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, in omogočanje rehabilitacije, izvajanje pa je odvisno od zasnove in zmogljivosti objekta za pripor. Prednostna naloga je dosledna ločena nastanitev žensk in otrok, položaj mladih odraslih pa se razlikuje. Bližina družine se šteje za pomembno, vendar ni odločilna, saj imajo operativne zahteve pogosto prednost.

3. Higiena in sanitarni pogoji

(40) Države članice bi morale zagotoviti, da so sanitarni prostori ves čas dostopni in da pripornikom zagotavljajo zadostno zasebnost, vključno z učinkovito strukturno ločitvijo sanitarnih prostorov od dnevnih prostorov v večposteljnih celicah.

(41) Države članice bi morale vzpostaviti učinkovite ukrepe za vzdrževanje dobrih higienskih standardov z razkuževanjem in zaplinjevanjem. Poleg tega bi morale zagotoviti, da so pripornikom na voljo osnovni higienski izdelki, vključno s higienskimi vložki, ter da je v celicah na voljo topla in tekoča voda.

(42) Države članice bi morale pripornikom zagotoviti ustrezna čista oblačila in posteljnino ter sredstva za ohranjanje njihove čistoče.

Higiena in sanitarni pogoji so v objektih za pripor ključni za dostojanstvo, zdravje in preprečevanje bolezni. Večina držav članic poroča, da imajo priporniki ves čas dostop do osnovnih sanitarnih prostorov (stranišč in umivalnikov) v celicah ali skupnih prostorih, do katerih ima osebje takojšen dostop. Obseg in kakovost opremljenosti sanitarnih prostorov v celicah se med državami članicami znatno razlikujeta.

V večini držav članic sta stranišče in umivalnik v skoraj vseh celicah. Nekatere poročajo, da so z njima opremljene vse celice, druge pa navajajo, da je opremljenost delna, zlasti v starejših zavodih za prestajanje kazni zapora ali večposteljnih celicah. V nekaterih sistemih je ta oprema na voljo v manj kot 50 % vseh celic, zato morajo priporniki uporabljati skupne sanitarne prostore.

Zasebnost pri uporabi stranišča je v veliki meri odvisna od tega, ali so stranišča ločena s pregradami. Nekatere države članice poročajo, da so stranišča povsod ali skoraj povsod ločena s pregradami, druge pa to zagotavljajo le v manj kot 50 % celic. Zlasti v večposteljnih celicah so stranišča pogosto brez pregrad, kar vzbuja zaskrbljenost glede dostojanstva in zasebnosti.

Nekatere države članice poročajo o infestaciji ali sanitarnih težavah, kot so plesen, žuželke, podgane ali stenice, čeprav običajno v omejenem številu zavodov za prestajanje kazni zapora. Nekaj držav članic poroča o bolj razširjenih težavah, ki so prizadele velik del zavodov. Preventivni ukrepi vključujejo redno zatiranje škodljivih organizmov, izboljšanje prezračevanja in zamenjavo ali toplotno obdelavo vzmetnic.

V vseh državah članicah je na splošno na voljo tekoča voda, dostop do tople vode pa je neenakomeren. V nekaterih državah članicah je topla voda zagotovljena v vseh celicah, v drugih pa v več kot 50 % celic. Manjša skupina poroča, da je topla voda v celicah na voljo omejeno ali da sploh ni na voljo, zato se morajo priporniki tuširati v skupnih prostorih po določenih urnikih.

Pogostost tuširanja se med sistemi razlikuje, od vsakodnevnega dostopa do enkrat ali dvakrat tedensko, pri čemer je v nekaterih pogostejši dostop omogočen ženskam.

Higienski proizvodi, kot so milo, šampon in ženski higienski proizvodi, se zagotavljajo v veliki meri. V večini držav članic so taki proizvodi na voljo brezplačno, čeprav lahko v nekaterih priporniki kupijo dodatne potrebščine.

Oblačila in posteljnina se običajno zagotavljajo brezplačno, zlasti ob sprejemu. Ureditev pranja perila se razlikuje, pri čemer je običajna praksa pranje oblačil in posteljnine enkrat ali dvakrat tedensko. V nekaterih sistemih lahko priporniki uporabljajo skupne pralnice za pranje osebnega perila.

Splošni trendi

Higienski standardi se med državami članicami zelo razlikujejo. Čeprav sta v mnogih državah članicah zagotovljeni ustrezni opremljenost s sanitarijami in zasebnost v celicah, v drugih uporabljajo skupne sanitarne prostore ali stranišč ne ločujejo s pregradami, zlasti v večposteljnih celicah. Dostop do tople vode in pogostost tuširanja se močno razlikujeta, kar kaže na razlike v infrastrukturi. Infestacija je še vedno težava v nekaterih državah članicah.

4. Prehrana

(43) Države članice bi morale zagotoviti, da je hrana na voljo v zadostnih količinah in da je dovolj kakovostna, da se zadovoljijo prehranske potrebe pripornikov, ter da se živila pripravljajo in postrežejo v higienskih razmerah. Poleg tega bi morale zagotoviti, da je pripornikom ves čas na voljo čista pitna voda.

(44) Države članice bi morale pripornikom zagotoviti hranljivo prehrano, primerno njihovi starosti, invalidnosti, zdravstvenemu stanju, telesnemu stanju, veri, kulturi in naravi dela.

Prehrana je bistven sestavni del zdravja in dobrega počutja pripornikov, v večini držav članic pa se priznava obveznost, da morajo biti obroki uravnoreženi in imeti zadostno kalorično vrednost. Večina držav članic si prizadeva zagotoviti tri obroke na dan, njihova kalorična vrednost pa je običajno med 2 200 kcal in 3 000 kcal na pripornika. Nekatere svoje standarde izrecno usklajujejo z nacionalnimi prehranskimi smernicami ali vključujejo zdravstveni nadzor za zagotovitev ustreznosti.

Dnevni izdatki za hrano se med državami članicami znatno razlikujejo. Nekatere poročajo o razmeroma visokih ravneh izdatkov, kar omogoča pestro in prehransko raznoliko prehrano. Druge imajo na voljo bistveno nižje proračune, v nekaterih primerih manj kot 2 EUR na pripornika na dan. Te razlike (od manj kot 2 EUR do več kot 10 EUR na pripornika na dan) vzbujajo pomisleke glede tega, ali je mogoče v sistemih z nizkimi izdatki ohranjati kakovost in raznolikost hrane, čeprav v vseh jurisdikcijah zatrjujejo, da izpolnjujejo minimalne prehranske standarde.

V večini držav članic se lahko prehrana prilagodi zaradi zdravstvenih stanj, alergij, potreb, povezanih s starostjo, nosečnosti, dojenja in verskih zahtev. Vegetarijanska prehrana je zelo razširjena, veganska pa vse bolj na voljo. V nekaterih državah članicah se ponujajo tudi dodatni obroki ali prilagojeni urniki za pripornike, ki opravljajo delo ali fizično zahtevne dejavnosti.

Vse države članice poročajo, da je čista pitna voda ves čas dostopna vsem pripornikom.

Splošni trendi

V državah članicah so standardi glede vnosa kalorij in prehranske raznovrstnosti na splošno skladni, proračuni za hrano pa se močno razlikujejo, in sicer od manj kot 2 EUR do več kot 10 EUR na pripornika na dan. V sistemih z višjimi izdatki se lahko lažje zagotavlja sveža in raznolika hrana, v sistemih z nizkimi izdatki pa kljub formalni skladnosti obstaja tveganje, da se bodo zanašali na manj raznolike ali manj kakovostne možnosti. Prilagoditve prehrane zaradi verskih in zdravstvenih potreb so široko uveljavljene v vseh državah članicah. Dostop do čiste pitne vode je zagotovljen v vseh državah članicah.

5. Čas, preživet zunaj celice in na prostem

(45) Države članice bi morale pripornikom omogočiti, da se vsaj eno uro na dan razgibavajo na prostem, ter za ta namen zagotoviti prostorne in ustrezne objekte in opremo.

(46) Države članice bi morale pripornikom dovoliti, da razumno obdobje preživijo zunaj svojih celic, da se vključijo v delo, izobraževanje in rekreacijske dejavnosti, kot so potrebne za ustrezno raven človeške in družbene interakcije. Za preprečevanje kršitve prepovedi mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja bi morale zagotoviti, da so vse izjeme od tega pravila v okviru posebnih varnostnih ureditev in ukrepov, vključno z oddajo v samico, potrebne in sorazmerne.

Čas, preživet zunaj celice, je bistvenega pomena za telesno in duševno dobro počutje pripornikov. V vseh državah članicah se pripornikom zagotavlja vsaj ena (1) ura dejavnosti na prostem dnevno, razen v izjemnih okoliščinah, kot so skrajne vremenske razmere ali posebni varnostni ukrepi. Ta standard se na splošno spoštuje in izraža skupno razumevanje pomena telesne dejavnosti in časa, preživetega na svežem zraku.

Poleg obvezne ure na prostem se povprečni dnevni čas zunaj celice znatno razlikuje. Čeprav si mnoge države članice prizadevajo za najmanj tri ure, so dejanski podatki pogosto odvisni od ureditev pripora, kadrovskih zmogljivosti, varnostne ocene in razpoložljivosti strukturiranih dejavnosti. V nekaterih državah članicah, zlasti tistih z obsežnimi programi za obsojene zapornike, se dopušča bistveno več časa zunaj celice. Priporniki, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, ki jim ni treba delati in se jim morda ni treba udeleževati programov, pogosto več časa preživijo zaklenjeni v svojih celicah. Nekaj držav članic poroča, da povprečni čas zunaj celice za določene kategorije pripornikov znaša le eno do dve uri.

Med dejavnostmi, ki so običajno na voljo pripornikom, so delo, poklicno usposabljanje, formalno izobraževanje, psihološki in socialni programi, zdravljenje zasvojenosti, svetovanje glede dolgov, tečaji za starše in podpora pri ponovnem vključevanju. Pogoste so tudi rekreacijske dejavnosti, kot so šport, umetnost, glasba in dostop do knjižnic ali verskih obredov. V nekaterih sistemih se ponujajo bolj specializirani ali kulturno usmerjeni programi, ki jih izvajajo prostovoljci ali nevladne organizacije, vključno z ustvarjalnimi delavnicami, pogovornimi krožki ali nadzorovanimi enodnevnimi izleti za upravičene pripornike.

Posebne varnostne ureditve obstajajo v mnogih državah članicah, čeprav se opredelitve razlikujejo. Take ureditve pogosto vključujejo okrepljen nadzor, omejitve gibanja ali ukrepe osamitve ter lahko zajemajo namestitve v posebej zavarovane celice, pogostejše preiskave, neprekinjeno osvetlitev ali omejitve dejavnosti. Za odreditev teh ureditev se morajo običajno oceniti nevarnosti, kot so nasilje, samopoškodovanje, poskusi pobega ali povezanost s hudodelskimi združbami. Potrebni so redni pregledi, da ti ukrepi ne bi trajali dlje, kot je potrebno.

Statistični podatki o oddaji v samico – opredeljeni kot osamitev za 22 ur ali več brez smiselne človeškega stika – so omejeni. Le nekaj držav članic ima celovite sisteme spremljanja, kar otežuje primerjave. Razpoložljivi podatki kažejo, da se oddaja v samico uporablja, vendar ni dosledno evidentirana in se med zavodi zelo razlikuje.

Splošni trendi

Čas zunaj celice ostaja eden najbolj spremenljivih vidikov pogojev pripora. V vseh državah članicah je izpolnjena osnovna zahteva po eni uri na prostem dnevno, vendar se čas, preživet zunaj celice, na splošno zelo razlikuje zaradi infrastrukture, kadrovskega zmogljivosti in razpoložljivosti programov. Strukturirane dejavnosti so zelo razširjene, vendar imajo obsojeni zaporniki pogosto prednost pred priporniki, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor. V državah članicah še vedno veljajo posebne varnostne ureditve, običajno z zaščitnimi ukrepi za pregled. Stalen trend je pomanjkanje zanesljivih podatkov o oddaji v samico, kar poudarja obstoječe izzive na področju preglednosti in spremljanja.

6. Delo in izobraževanje pripornikov za spodbujanje njihovega ponovnega vključevanja v družbo

(47) Države članice bi morale vlagati v družbeno rehabilitacijo pripornikov ob upoštevanju njihovih individualnih potreb. V ta namen bi si morale prizadevati za zagotovitev plačane delovne narave. Za spodbujanje uspešne ponovne vključitve pripornika v družbo in na trg dela bi morale države članice dati prednost delu, ki vključuje poklicno usposabljanje.

(48) Za pomoč pripornikom pri pripravi na izpustitev in olajšanje njihovega ponovnega vključevanja v družbo bi morale države članice zagotoviti, da imajo vsi priporniki dostop do varnih, vključujočih in dostopnih programov izobraževanja (vključno z izobraževanjem na daljavo), ki izpolnjujejo njihove individualne potrebe ob upoštevanju njihovih želja.

Delo in izobraževanje sta splošno priznana kot bistveni orodji za rehabilitacijo in ponovno vključevanje. Večina držav članic zagotavlja strukturirane dejavnosti, s katerimi lahko priporniki pridobijo spretnosti, ohranijo dnevno rutino in razvijejo kompetence za življenje po izpustitvi. Vendar obstajajo pomembne razlike v stopnjah udeležbe, razpoložljivosti programov in uporabi individualiziranega načrtovanja.

V mnogih državah članicah se obsojenim zapornikom zagotavlja podpora z individualnimi načrti izvrševanja kazni ali rehabilitacijskimi načrti. V njih so opredeljeni posebni izobraževalni, poklicni, psihološki in vedenjski cilji, prilagojeni potrebam zapornika. Individualni načrti izvrševanja kazni pa se ne uporabljajo enotno v vseh sistemih. V nekaterih sistemih se načrti izvrševanja kazni pripravijo le za osebe, ki prestajajo daljše kazni (vsaj eno leto), ali osebe, za katere je ocenjeno, da potrebujejo usmerjeno podporo. V nekaj državah članicah se izvaja celovito načrtovanje za vse zapornike ne glede na dolžino kazni. Priporniki, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, redko prejmejo celovite rehabilitacijske načrte, vendar imajo lahko še vedno dostop do možnosti za izobraževanje ali delo, kadar to dopuščajo varnostne in postopkovne omejitve.

Udeležba pri delu se znatno razlikuje. Nekatere države članice poročajo, da delo opravlja le majhen delež zapornikov, druge pa navajajo, da so stopnje udeležbe med obsojenimi zaporniki zelo visoke. Priporniki, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, se dela udeležujejo precej manj pogosto zaradi pravil o prostovoljni udeležbi, domneve nedolžnosti in praktičnih ovir, povezanih s potekajočimi preiskavami.

Možnosti za izobraževanje segajo od osnovnih programov opismenjevanja do študija na daljavo na univerzitetni ravni. V številnih sistemih lahko priporniki nadaljujejo formalno izobraževanje, začeto pred odvzemom prostosti. Platforme za učenje na daljavo se vse pogostejše uporabljajo, zlasti v sistemih z dobro razvito infrastrukturo IKT, čeprav je dostop do digitalnih orodij pogosto strogo nadzorovan.

Priporniki so za delo praviloma plačani, čeprav se višina plačil zelo razlikuje. Nekatere države članice ponujajo tudi finančne ali nefinančne spodbude za dokončanje izobraževalnih tečajev ali udeležbo v programih zdravljenja.

Splošni trendi

Delo in izobraževanje sta široko dostopna, vendar dostop do njiju ni enakomeren. Obsojeni zaporniki imajo največ koristi od strukturiranih programov in individualnega načrtovanja, priporniki, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, pa imajo manj priložnosti. Stopnje udeležbe se med državami članicami močno razlikujejo, nanje pa vplivajo zmogljivost zavodov za prestajanje kazni zapora, razpoložljivost dela in pravni okviri. Izobraževanje postaja vse prožnejše zaradi možnosti učenja na daljavo.

7. Zdravstveno varstvo

(49) Države članice bi morale zagotoviti, da imajo priporniki pravočasno dostop do zdravstvene, tudi psihološke, pomoči, ki jo potrebujejo za ohranjanje svojega telesnega in duševnega zdravja. V ta namen bi morale zagotoviti, da zdravstveno varstvo v objektih za pripor izpolnjuje enake standarde kot zdravstveno varstvo, ki ga zagotavlja nacionalni sistem za javno zdravje, tudi v zvezi s psihiatrično obravnavo.

(50) Države članice bi morale zagotoviti redni zdravstveni nadzor ter spodbujati programe cepljenja in presejalne programe za nalezljive (HIV, virusni hepatitis B in C, tuberkuloza in spolno prenosljive bolezni) in nenalezljive bolezni (zlasti presejalni pregled za raka), ki jim po potrebi sledita diagnoza in začetek obravnave. Programi izobraževanja o zdravju lahko prispevajo k izboljšanju stopenj presejanja in povečanju zdravstvene pismenosti. Natančneje, države članice bi morale zagotoviti, da se posebna pozornost nameni obravnavi pripornikov, zasvojenih z drogami, preprečevanju nalezljivih bolezni in njihovi oskrbi, duševnemu zdravju in preprečevanju samomorov.

(51) Države članice bi morale zahtevati, da se na začetku obdobja odvzema prostosti in po vsaki premestitvi brez nepotrebnega odlašanja opravi zdravniški pregled.

V vseh državah članicah se ob sprejemu opravijo zdravstveni pregledi, čeprav se razlikuje čas njihovega izvajanja – od takojšnjega preventivnega pregleda v 24 urah po prihodu do pregledov, opravljenih v nekaj dneh (običajno v 3–5 delovnih dneh).

Večina držav članic izvaja testiranje na nalezljive bolezni, kot so HIV, hepatitis, tuberkuloza in spolno prenosljive okužbe, hkrati s presejalnimi pregledi za nenalezljive bolezni, vključno z

rakavimi obolenji. V nekaterih sistemi se osredotočajo predvsem na nalezljive bolezni, kar kaže na omejene vire ali prednostno obravnavo tveganj za javno zdravje.

Modeli zagotavljanja zdravstvenega varstva se razlikujejo. V nekaterih državah članicah se močno zanašajo na zdravstveno osebje zavoda za prestajanje kazni zapora, vključno z zdravniki splošne medicine, medicinskimi sestrami, psihologi, psihiatri in zobozdravniki. V drugih se uporabljajo mešani modeli, ki združujejo storitve v prostorih zavoda z zunanjimi specialisti. V nekaterih državah članicah – zlasti tistih s starejšimi ali manjšimi zavodi za prestajanje kazni zapora – je v prostorih zavoda ponujena le osnovna zdravstvena oskrba, za specializirane storitve pa se v veliki meri uporabljajo zunanje bolnišnice ali ambulate, da se zagotavlja oskrba 24 ur na dan, 7 dni v tednu.

Samomori so še vedno zaskrbljujoči v vseh državah članicah. Sporočeni podatki se močno razlikujejo, pri čemer imajo nekatere jurisdikcije zaradi velikega števila priprtih oseb visoko absolutno število primerov, medtem ko druge poročajo o višjih stopnjah glede na velikost tega števila (od 0,07 % do 1,19 % števila zapornikov). V večini sistemov so protokoli za preprečevanje samomorov, vključno z orodji za poročanje in preiskovanje, neodvisnimi preiskavami in protokoli.

Zdravljenje zasvojenosti je na voljo v vseh državah članicah. Storitve zajemajo nadzorovano razstrupljanje, z zdravili podprto zdravljenje, psihoterapijo, skupinska srečanja in dolgotrajne rehabilitacijske programe. Ti ukrepi so pogosto del širših strategij na področju duševnega zdravja, saj se uporaba psihoaktivnih snovi in psihološka ranljivost prekrivata.

Splošni trendi

Čeprav so v vseh državah članicah zagotovljene osnovne storitve in začetni preventivni pregled, se razpoložljivost specialistične oskrbe znatno razlikuje. Preprečevanje samomorov in zdravljenje zasvojenosti se v državah članicah prednostno obravnavata. Skupen trend je uporaba mešanih zdravstvenih modelov in vključevanje zunanjih izvajalcev za specialistično zdravljenje.

8. Preprečevanje nasilja in grdega ravnanja

(52) Države članice bi morale sprejeti vse razumne ukrepe za zagotovitev varnosti pripornikov in preprečitev vseh oblik mučenja ali grdega ravnanja. Zlasti bi morale sprejeti razumne ukrepe za zagotovitev, da priporniki niso izpostavljeni nasilju ali grdemu ravnanju s strani osebja v objektu za pripor in da se z njimi ravna ob spoštovanju njihovega dostojanstva. Države članice bi morale od osebja v objektih za pripor in vseh pristojnih organov zahtevati tudi, da pripornike zaščitijo pred nasiljem ali grdim ravnanjem s strani drugih pripornikov.

(53) Države članice bi morale zagotoviti, da se nad izpolnjevanjem te dolžnosti skrbnega ravnanja in kakršno koli uporabo sile s strani osebja v objektu za pripor izvaja nadzor

Preprečevanje nasilja in zaščita pred grdim ravnanjem sta temeljni odgovornosti ureditev pripora. Države članice poročajo o različnih pristopih k zbiranju podatkov, obvladovanju tveganj, usposabljanju osebja in mehanizmom nadzora, kar izraža različne institucionalne

zmogljivosti in kulture poročanja. Čeprav so incidenti s smrtnim izidom na splošno redki, se nasilje brez smrtnega izida, ustrahovanje in agresija v državah članicah pojavljajo v različnem obsegu.

Zanesljive podatke o nasilnih incidentih je v mnogih jurisdikcijah še vedno težko pridobiti. Nekaj držav članic vzdržuje centralizirane podatkovne zbirke, v katerih evidentirajo nasilje, katerega posledica so hude poškodbe ali smrt, druge pa se zanašajo na ročno poročanje iz objektov za pripor, kar omejuje natančnost in primerljivost. Večina držav članic za zadevna leta poroča, da je bilo število incidentov s smrtnim izidom majhno ali da takih incidentov ni bilo. Statistični podatki o nasilju brez smrtnega izida kažejo precejšnjo raznolikost, v nekaterih sistemih se namreč letno evidentira na stotine ali tisoče incidentov, v drugih pa poročajo le o peščici.

Preventivni ukrepi proti nasilju med priporniki običajno vključujejo strukturirano oceno tveganja, protokole poročanja za zdravstveno osebje, evidentiranje potreb po zaščiti in videonadzor.

Drugi ukrepi, o katerih poročajo nekatere države članice, zajemajo spodbujanje nenasilnega okolja, na primer z izbiro notranje opreme in prisotnostjo nadzornikov, okrepljeno opazovanje in redne telesne preiskave pripornikov, ki pomenijo visoko tveganje, programe, ki pripornikom pomagajo obvladovati čustva in vzgibe, kot so usposabljanje za obvladovanje agresije ali terapija z živalmi, posebne enote pravosodne policije in večdisciplinarne nadzorne odbore.

V mnogih sistemih se uporabljajo pristopi dinamičnega varovanja, pri katerih je poudarek na stalni interakciji med osebjem in priporniki, da se preprečijo konflikti in zgodaj prepoznajo tveganja. Usposabljanje osebja pogosto vključuje tehnike umirjanja, obvladovanje agresivnega vedenja in protokole za uporabo sile.

Skoraj vse države članice so potrdile, da mora zdravstveno osebje v zavodih za prestajanje kazni zapora primere, ki kažejo na grdo ravnanje, samodejno prijaviti vodstvu teh zavodov (npr. glavnemu pazniku ali upravniku zavoda), pristojnemu policijskemu oddelku in/ali nadzorujočemu državnemu tožilcu. Ta dolžnost velja ne glede na to, ali je grdo ravnanje mogoče pripisati drugemu priporniku ali zaporskemu osebju. Peščica držav članic je navedla, da je zdravstveno osebje – načeloma – zavezano k zaupnosti in zato lahko osebne podatke razkrije le po pridobitvi privolitve. Vendar tudi v teh državah članicah obstajajo izjeme, zlasti kadar je prizadeti pripornik mladoletnik ali drugače ranljiv, kadar je bilo zdravstveno osebje priča incidentu, kadar grdo ravnanje pomeni hudo kaznivo dejanje, za katero je predpisana kazen zapora več kot eno leto, in/ali kadar obstaja znatno tveganje za življenje ali zdravje pripornika ali tretjih oseb. V nekaterih državah članicah se zaupnost lahko krši ali mora kršiti v vseh primerih, v katere je vključeno zaporsko osebje.

Zaščitni ukrepi pred grdim ravnanjem osebja so podobni tistim, ki se uporabljajo za nasilje med priporniki in so predstavljeni zgoraj.

Drugi ukrepi proti grdemu ravnanju osebja, o katerih poročajo nekatere države članice, zajemajo posebne oddelke zavoda za prestajanje kazni zapora, pristojne za spremljanje morebitnega grdega ravnanja osebja s priporniki, obvezne telesne kamere za osebje, ki je v stiku s priporniki, izobraževanje osebja o človekovih pravicah in preprečevanju mučenja, usposabljanje o ranljivosti ter dostop do notranjih in zunanjih postopkov za ugotavljanje odgovornosti in pritožbenih postopkov. Poleg tega so skoraj vse države članice navedle, da imajo vzpostavljene sisteme za evidentiranje uporabe sile proti pripornikom, čeprav se lahko ti sistemi razlikujejo po obsegu in izpopolnjenosti – od tega, da so v njih na voljo posnetki kamer,

do tega, da se zaporskemu osebju naloži obveznost, da o tem pošljejo poročilo svojim nadrejenim in/ali nadzornemu sodniku ali tožilcu. Večina držav članic ima tudi (ali vsaj) centraliziran informacijski sistem ali dnevnik za evidentiranje vseh neobičajnih incidentov med osebjem in priporniki, vključno z uporabo sile, nekatere pa imajo posebne postopke poročanja o uporabi orožja, kot so strelno orožje in palice.

Razmerja med številom osebja in številom pripornikov se med pravnimi redi prav tako zelo razlikujejo, in sicer od manj kot 0,2 člana osebja na pripornika do več kot 0,8 člana osebja na pripornika, kar izraža različne kadrovske modele, velikosti objektov in omejitve virov. V nekaterih sistemih so ta razmerja razmeroma visoka, kar omogoča intenzivnejše spremljanje in dinamično varovanje, drugi pa delujejo z manj osebja glede na število pripornikov, kar povzroča izzive pri nadzoru in varnosti.

Splošni trendi

V državah članicah ostaja prednostna naloga preprečevanje nasilja in grdega ravnanja, čeprav se kakovost podatkov in zmogljivost spremljanja zelo razlikujeta. Incidenti s smrtnim izidom so redki, nasilje brez smrtnega izida pa še naprej pomeni izziv. Sistemi se vse bolj osredotočajo na preventivne strategije, usposabljanje osebja in dinamično varovanje. Razmerja med številom osebja in številom pripornikov se močno razlikujejo, kar vpliva na ravni nadzora in varnosti.

9. Stik z zunanjim svetom

(54) Države članice bi morale pripornikom omogočiti sprejemanje obiskov njihovih družin in drugih oseb, kot so pravni zastopniki, socialni delavci in zdravniki. Pripornikom bi morale omogočiti tudi, da si s takimi osebami prosto dopisujejo s pismi in z njimi čim pogostejše komunicirajo po telefonu ali z drugimi sredstvi komunikacije, vključno z alternativnimi komunikacijskimi sredstvi za invalide.

(55) Države članice bi morale zagotoviti ustrezne prostore za obiske družine v otroku prijaznih razmerah, ki izpolnjujejo varnostne zahteve, vendar so za otroke manj travmatične. S takimi obiski družine bi bilo treba zagotoviti ohranjanje rednih in pomembnih stikov med družinskimi člani.

(56) Države članice bi morale razmisliti o omogočanju komunikacije prek digitalnih sredstev, kot so videoklici, da bi pripornikom med drugim omogočile ohranjanje stikov z njihovimi družinami, prijavo na delovno mesto, udeležbo na usposabljanjih ali iskanje nastanitve v pripravi na izpustitev.

Ohranjanje vezi z družino, prijatelji in pravnimi zastopniki ter podpora skupnosti sta bistveni sestavini humanega odvzema prostosti in uspešnega ponovnega vključevanja. Vse države članice pripornikom zagotavljajo pravico do ohranjanja stikov z zunanjim svetom, čeprav se pogostost, trajanje in pogoji obiskov ter komunikacije precej razlikujejo.

Družinski obiski v preiskovalnem priporu so na primer dovoljeni v vsaki državi. Njihova najmanjša pogostost pa se lahko giblje od le enkrat ali dvakrat na mesec do enkrat do trikrat na

teden, vsak dan ali tako pogosto, kot to dopuščajo zmogljivosti objektov za pripor, medtem ko v večini jurisdikcij poročajo, da vsak obisk traja najmanj 30–60 minut. Poleg tega nekatere države članice obiske zakoncev oziroma zunajzakonskih partnerjev obravnavajo kot družinske obiske ali pod določenimi pogoji dovoljujejo dodaten, daljši obisk vsak mesec ali vsako četrtoletje, medtem ko druge te možnosti sploh ne predvidevajo. Le v nekaj jurisdikcijah so omogočeni obiski s prenočitvijo, a prav tako pod določenimi pogoji in manj pogosto (običajno enkrat ali dvakrat vsakih šest mesecev). Odvetniki pa imajo na zahtevo dostop do svojih strank v vseh državah članicah.

Ti vzorci obiskov se po sojenju večinoma ne spremenijo. V nekaterih državah članicah se lahko pogostost družinskih obiskov zmanjša, vendar se trajanje običajno podaljša, v drugih pa se lahko poveča tudi pogostost. Nazadnje, več držav članic je pripravljenih organizirati obiske zakoncev oziroma zunajzakonskih partnerjev in/ali obiske s prenočitvijo.

Skoraj vse države članice so potrdile, da tako pred sojenjem kot po njem obstajajo posebne ureditve za obiske otrok. Obseg in namen teh ureditev pa lahko segata od izpolnjevanja osnovnih zahtev glede zaščitnih ukrepov (zlasti tega, da otroka spremlja ustrezna odrasla oseba) in zagotavljanja otrokom prijaznih prostorov z igračami ipd., o čemer je poročala večina držav članic, do podaljšanih ali dodatnih obiskov, pri katerih se upošteva šolski urnik, in do strukturiranih dejavnosti in programov pod vodstvom osebja, namenjenih spodbujanju zdrave vezi med staršem in otrokom ter prekinitvi medgeneracijskega kroga prikrajšanosti in odvzema prostosti.

Seznam razlogov za omejitve pravice do obiskov, s prepovedmi in omejitvami ali nadzorom, tudi s tehničnimi sredstvi, lahko vključuje pomisleke glede varnosti in reda ter disciplinske ukrepe zaradi kršitve pravil zapora za prestajanje kazni zapora, vidike dobrobiti otrok ali odsotnost soglasja staršev. Poleg tega se z zaščito potekajočih preiskav pred sojenjem (ki jo odredi sodišče) preprečijo stiki z žrtvami in pričami, člani tolpe itd., z zaščito cilja odvzema prostosti po sojenju (ki jo odredi sodišče) pa stiki z osebami, ki bi verjetno škodljivo vplivale na prizadevanja za rehabilitacijo in ponovno vključevanje.

Pisma in telefonski klici so običajna praksa v vseh državah članicah, čeprav sta lahko pogostost in trajanje klicev omejena. Običajno so dovoljeni vsaj enkrat na teden, povprečno za 10–20 minut, pod pogojem, da je pripornik kupil dovolj dobroimetja. Poleg tega so v veliki večini držav članic vzpostavili ali vzpostavljajo videoklice, ki potekajo poleg rednih obiskov v živo ali namesto njih. Namenjeni so predvsem družinskim članom in majhnim otrokom, zlasti pri odvzemu prostosti po obsodbi, ko je take odnose morda težje ohranjati. V nasprotju s telefonskimi klici lahko za videoklice veljajo pogoji, kot sta predhodna odobritev in nadzor, lahko pa trajajo tudi dlje, saj nekatere države članice na primer dovoljujejo do dve uri na posamezen klic. Komunikacija prek elektronske pošte in samostojna uporaba interneta pa večinoma nista na voljo. Več držav članic je poročalo o izjemah za posebne namene, kot so izobraževalne dejavnosti, delo ali urejanje osebnih zadev. Vendar je v teh primerih dostop praviloma odobren le do nekaterih spletnih mest, uvrščenih na „beli seznam“, in ni namenjen osebni komunikaciji.

Tako kot obiski se lahko tudi komunikacija z zunanjim svetom omeji ali prepove. Razen uradne ali varovane korespondence se lahko pisma odprejo, preberejo in/ali zadržijo. Klici se lahko snemajo, za klicane številke pa se lahko zahteva odobritev. Razlogi za izvajanje teh ukrepov se med državami članicami razlikujejo. Vključujejo pomisleke glede varnosti in reda, zlasti v zvezi s preprečevanjem kaznivih dejanj in/ali (nadaljnje) radikalizacije, ter disciplinske ukrepe zaradi kršitve pravil zapora. Dodatni razlogi zajemajo zaščito potekajočih preiskav pred sojenjem (ki

jo odredi sodišče) (nevarnost vplivanja na priče itd.) in zaščito žrtev (ki jo odredi sodišče) ter širšega namena odvzema prostosti po sojenju. Skoraj vse države članice so želele poudariti, da mora biti vsaka odločitev o omejitvi ali prepovedi komunikacije ciljna, obrazložena in začasna, vendar večina ni mogla navesti časovne omejitve. Sodne odredbe lahko na primer veljajo ves čas trajanja preiskovalnega pripora, disciplinski ukrepi pa nujno krajši čas. Na splošno se zdi, da sta vodilni načeli sorazmernost in redno preverjanje.

Splošni trendi

Stik z zunanjim svetom je na splošno omogočen, vendar se izvaja neenotno. Družinski obiski in dostop do telefona so običajna praksa, videoklici pa pogostejši. Dostop do interneta in elektronske pošte ostaja omejen. Države članice namenjajo velik poudarek ureditvam obiskov, osredotočenim na otroke. Splošen trend kaže ravnovesje med ohranjanjem varnosti in omogočanjem smiselnih socialnih vezi, pri čemer sodobne tehnologije postopoma širijo možnosti komunikacije.

10. Pravna pomoč

(58) Države članice bi morale zagotoviti, da imajo priporniki učinkovit dostop do odvetnika.

(59) Države članice bi morale spoštovati zaupnost srečanj in drugih oblik komunikacije, vključno s pravno korespondenco, med priporniki in njihovimi pravnimi svetovalci.

(60) Države članice bi morale pripornikom omogočiti dostop do dokumentacije, povezane z njihovim sodnim postopkom, ali jim dovoliti, da jo imajo pri sebi.

Vse države članice so bolj ali manj podrobno potrdile, da imajo priporniki, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, dostop do pravne pomoči, zlasti z uveljavljanjem pravice do imenovanja zagovornika. Mnoge države članice so pojasnile, da je preiskovalni pripor položaj, v katerem je potrebna obvezna obramba, ter da sta osebam z nezadostnimi finančnimi sredstvi na voljo brezplačna pravna pomoč in zagovornik po uradni dolžnosti (kakor je opredeljeno v nacionalni zakonodaji). Poleg tega so nekatere države članice navedle, da osebje in socialni delavci v njihovih zavodih za prestajanje kazni zapora pripornikom, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, zagotavljajo praktične informacije in nasvete o tem, kako poiskati pomoč (seznam odvetnikov, nevladne organizacije itd.), ter lahko pomagajo vzpostaviti prvi stik. Komunikacija in korespondenca z zagovornikom sta v vseh državah članicah privilegirani, za njegove obiske pa ne veljajo omejitve.

Po izreku kazni imajo priporniki v vseh državah članicah pravico poiskati pravno pomoč, da bi izpodbijali upravne ali disciplinske odločbe in varnostne ukrepe ter vložili pritožbe glede grdega ravnanja ali slabih pogojev pripora, bodisi interno, pred sodiščem bodisi z uporabo mednarodnih mehanizmov. Večina držav članic je ponovno opozorila, da je na voljo brezplačna pravna pomoč, malo pa jih je poročalo, da so za zagotavljanje svetovanja v zavodih za prestajanje kazni zapora redno prisotni odvetniki, ki nudijo brezplačno pravno pomoč. Ukrepi,

vzpostavljeni v velikem številu držav članic za lažje uveljavljanje pravice do pravne pomoči, so naslednji:

- možnost posvetovanja z odvetnikom na daljavo (govor po IP),
- telefonski klici, izmenjava elektronskih sporočil in poštna korespondenca med odvetnikom in pripornikom,
- vpogled pripornika v spis (prek odvetnika),
- dostop pripornika do računalnika za zapisovanje opomb,
- seznam odvetnikov za pripornike, ki nimajo zagovornika, ter
- dovoljenje, da odvetnik v zavod za prestajanje kazni zapora prinese svoj računalnik.

Večina držav članic pripornikom omogoča fizični dostop do osebnih spisov in/ali spisov v zadevi. Nekatere države članice v vseh ali nekaterih primerih zagotavljajo tudi digitalni dostop (na varni platformi za pregledovanje, prek USB itd.).

Splošni trendi

Pravna pomoč se zagotavlja v vseh državah članicah. Z obvezno obrambo v preiskovalnem priporu, brezplačno pravno pomočjo in strogim varovanjem zaupnosti se ustvarjajo močni zaščitni ukrepi. Digitalni dostop do pravne komunikacije se povečuje, njegov obseg pa se razlikuje.

11. Zahtevki in pritožbe

(61) Države članice bi morale zagotoviti, da so vsi priporniki jasno obveščeni o pravilih, ki se uporabljajo v njihovem konkretnem objektu za pripor.

(62) Države članice bi morale olajšati učinkovit dostop do postopka, ki pripornikom omogoča, da uradno nasprotujejo vidikom svojega življenja v priporu. Natančneje, zagotoviti bi morale, da lahko priporniki prosto vložijo zaupne zahteve in pritožbe glede njihove obravnave prek notranjih in zunanjih pritožbenih mehanizmov.

(63) Države članice bi morale zagotoviti, da pritožbe pripornikov nemudoma in skrbno obravnava neodvisni organ ali sodišče, pooblaščen za odreditev ukrepov pomoči, zlasti ukrepov za prenehanje kakršne koli kršitve pravice do tega, da oseba ni podvržena mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju.

Z učinkovitimi pritožbenimi mehanizmi se zagotavljajo odgovornost, preglednost in spoštovanje pravic pripornikov. Vsi pravni sistemi zagotavljajo mehanizme, s katerimi lahko priporniki pridobijo informacije, vložijo zahteve in pritožbe glede pogojev, obravnave ali postopkovnih vprašanj.

Vse države članice so potrdile, da so priporniki ob prihodu jasno obveščeni o pravilih objekta za pripor. V večini držav članic se to opravi ustno – na primer med sprejemnim razgovorom z upravnikom zavoda za prestajanje kazni zapora – in/ali pisno z brošurami, kratkimi informativnimi vodniki, ilustriranimi plakati itd., ki se izročijo pripornikom in/ali so nameščeni v celicah in skupnih prostorih. Nekatere države članice so poročale, da uporabljajo tudi informativne videoposnetke. Nekatere države članice so se izkazale tudi s svojimi prizadevanji,

da bi bistvene informacije dale na voljo v elektronski obliki, saj so vzpostavile namenske informacijske portale, kot so organizacijski intraneti (z razdelki o pravilih, pravicah in dokumentih, pa tudi z novicami o dejavnostih in aktualnih dogodkih, osebnimi računi za upravljanje prejemkov itd.), do katerih je mogoče dostopati neposredno iz celic pripornikov ali z obiskom informacijske točke. Ne glede na medij so vse države članice navedle nekaj zagotovil, da so pravila prevedena v različne jezike, prevod pa je opravil prevajalec ali ustrezna programska oprema.

Pritožbeni mehanizmi se razlikujejo, vendar na splošno vključujejo vložitev ustnih ali pisnih pritožb neposredno pri osebju, nabiralnike za anonimne pritožbe, obrazce za pritožbe in postopke, ki vključujejo specializirane notranje funkcije, kot so zaporski varuhi pravic, sodniki za pritožbe ali tožilci. V nekaterih sistemih se za lažjo komunikacijo uporabljajo izvoljeni predstavniki pripornikov ali t. i. priporniški „bratje“.

Roki, v katerih priporniki prejmejo odgovor na svoje pritožbe, se med državami članicami razlikujejo in so odvisni tako od narave in nujnosti pritožbe kot od načina njene vložitve. Večina držav članic je poročala, da se pritožbe obravnavajo in rešujejo čim hitreje, in sicer od treh dni do najpozneje dveh do treh mesecev.

V zunanje pritožbene postopke so običajno vključeni zaporski odbor, vodja zaporske službe in najvišji nadzorni organ (običajno ministrstvo za pravosodje), pa tudi neodvisni nacionalni organi – kot sta pooblaščenec za zavode za prestajanje kazni zavora ali varuh človekovih pravic – ter mednarodni nadzorni organi, zlasti Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Večina držav članic je omenila tudi možnost, da sodni nadzor (vključno z upravnimi odločbami, sprejetimi na podlagi notranjih pritožb) opravijo pristojna nacionalna in mednarodna sodišča. Poleg tega se lahko priporniki vedno obrnejo na policijo in tožilstvo ter zagovornika, da opozorijo na zadevne kršitve in nepravilno ravnanje.

Splošni trendi

V državah članicah je dostop do pritožbenih mehanizmov celovit, razlikuje pa se po stopnji izpopolnjenosti. Digitalizacija postopoma izboljšuje preglednost in odzivne čase. Informacije, tudi v različnih jezikih, se zagotovijo ob sprejemu. Zunanji nadzor ostaja pomembno sredstvo za dopolnjevanje notranjih pritožbenih mehanizmov.

12. Posebni ukrepi za ženske in dekleta

(64) Države članice bi morale pri sprejemanju odločitev, ki vplivajo na kateri koli vidik pripora žensk in deklet, upoštevati njihove posebne telesne, poklicne, socialne in psihološke potrebe ter sanitarne in zdravstvene zahteve.

(65) Države članice bi morale pripornicam omogočiti, da rodijo v bolnišnici zunaj objekta za pripor. Če se otrok kljub temu rodi v objektu za pripor, bi morale države članice zagotoviti vso potrebno podporo in sredstva za zaščito vezi med materjo in otrokom ter njenega telesnega in duševnega dobrega počutja, vključno z ustreznim zdravstvenim varstvom pred rojstvom in po njem.

(66) Države članice bi morale pripornicam z dojenčki omogočiti, da imajo v objektu za pripor take otroke ob sebi, dokler je to združljivo z otrokovo koristjo. Zagotoviti bi morale posebno nastanitev in sprejeti vse otroku prijazne razumne ukrepe, da bi med izvrševanjem zaporne kazni zagotovile zdravje in dobrobit prizadetih otrok.

Pridržane ženske imajo posebne potrebe v zvezi z zdravstvenim varstvom, varnostjo, družinskimi obveznostmi in ranljivostjo za zlorabe. Države članice so sprejele vrsto ukrepov za njihovo obravnavo, čeprav se raven zagotavljanja zelo razlikuje.

Države članice zagotavljajo ločeno razporeditev v ločenih objektih ali ločenih oddelkih ter ženske higienske proizvode in enote za matere z otroki, v katerih lahko ženske med prestajanjem kazni ali čakanjem na sojenje živijo s svojimi otroki (glej spodaj). Poleg tega je večina držav članic navedla, da so široko zavezane usmerjenim ukrepom obravnave in podpore za pripornice. To lahko zajema specialistično zdravstveno oskrbo na področju telesnega in duševnega zdravja, zlasti dostop do rutinskih ginekoloških pregledov, predporodnih in poporodnih storitev ter socialne, psihosocialne in psihiatrične ukrepe za tiste, ki se spopadajo s tesnobo ali depresijo ali so doživele nasilje ali zlorabo, športne in priložnostne dejavnosti z upoštevanjem spola, izobraževalne programe ali možnosti za delo ter poklicno izobraževanje in usposabljanje, daljše ali dodatne obiske otrok, telesne preiskave in/ali nadzor, ki ga opravlja žensko zaporsko osebje, ter strožje urejeno uporabo disciplinskih ukrepov, zlasti oddaje v samico, med nosečnostjo in po porodu.

Vse države članice so potrdile, da je pripornicam praviloma dovoljeno roditi zunaj zavoda za prestajanje kazni zapora, čeprav med državami članicami obstajajo precejšnje razlike glede absolutnega števila pripornic, ki so rodile v zadnjih treh letih, in sicer od manj kot 10 do več kot 150 porodov v priporu. To pa kaže na precej različne pristope k odvzemu prostosti nosečnic po vsej EU.

V večini držav članic je starostna meja, do katere lahko otroci ostanejo z materjo v zavodu za prestajanje kazni zapora, eno leto ali tri leta, kadar je to v otrokovo korist. V nekaterih državah članicah stroga starostna meja ne obstaja, v nekaj državah članicah pa lahko otroci ostanejo z materjo v zavodu za prestajanje kazni zapora do šestega leta starosti.

Večina držav članic je potrdila, da imajo enote za matere z otroki in da so v njih nastanjene ženske z otroki.

Splošni trendi

Potrebe žensk so v ureditvah pripora vse bolj priznane, pri čemer se izboljšujejo zdravstveno varstvo, zagotavljanje higienskih proizvodov, varnost in družinska podpora. Enote za matere z otroki so na splošno na voljo, čeprav se njihova struktura in starostne meje razlikujejo. Spolsko občutljive politike se še vedno izvajajo neenotno, pri čemer se v nekaterih jurisdikcijah ponujajo celovite storitve, v drugih pa se opirajo na bolj omejene ureditve.

13. Posebni ukrepi za tuje državljane

(67) Države članice bi morale zagotoviti, da imajo tuji državljani in drugi priporniki s posebnimi jezikovnimi potrebami, ki jim je bila odvzeta prostost, razumen dostop do strokovnih storitev tolmačenja in prevajanja pisnega gradiva v jezik, ki ga razumejo.

(68) Države članice bi morale zagotoviti, da so tuji državljani brez nepotrebnega odlašanja obveščeni o pravici, da zahtevajo stik z diplomatsko ali konzularno službo države, katere državljani so, in da se jim omogočijo razumna sredstva za komuniciranje z njo.

(69) Države članice bi morale zagotoviti, da se zagotovijo informacije o pravni pomoči.

(70) Države članice bi morale zagotoviti, da so tuji državljani seznanjeni z možnostjo zahtevati, da se izvrševanje njihove kazni ali nadzornih ukrepov pred sojenjem prenese v državo njihovega državljanstva ali stalnega prebivališča, na primer v skladu z Okvirnim sklenom 2008/909/PNZ in Okvirnim sklenom 2009/829/PNZ

Tuji državljani v številnih jurisdikcijah predstavljajo znaten delež števila priprtih oseb, v ureditvah pripora pa so se postopki prilagodili, da bi se odpravile jezikovne, pravne in socialne ovire, s katerimi se lahko taki priporniki srečujejo. Vse države članice poročajo o posebnih ukrepih, ki omogočajo, da lahko tuji državljani razumejo in uveljavljajo svoje pravice, vzdržujejo komunikacijo s svojimi konzulati in dostopajo do podpore za ponovno vključevanje.

Poleg prevajanja in tolmačenja informacij, kot so pravila objekta za pripor, so mnoge države članice poročale o dodatnih ukrepih za podporo priprtim tujim državljanom. Ti zajemajo zlasti dostop do ustreznih jezikovnih tečajev, naložbe v dejavnosti, programe ali specializirano osebje za spodbujanje vključevanja in medkulturnih spretnosti, omogočanje mednarodnih telefonskih ali videoklicev za ohranjanje družinskih vezi, nastanitev skupaj s pridržanimi osebami z enakim nacionalnim in/ali jezikovnim ozadjem ter pomoč pri vprašanjih priseljevanja. Med različnimi vrstami storitev tolmačenja, ki jih uporabljajo države članice, so notranji ali zunanji tolmači (osebno), avdio/video tolmačenje, orodja za e-prevajanje, večjezični člani osebja ali pomoč pripornikov, ki govorijo isti jezik.

Vse države članice so potrdile, da imajo tuji državljani v okviru in na področju uporabe mednarodnih sporazumov pravico, da svoje diplomatsko ali konzularno predstavništvo obvestijo o priporu, ter da lahko korespondenca, telefonski klici ali videoklici in obiski potekajo zaupno in brez neupravičenih omejitev. Podobno so vse države članice potrdile, da lahko tuji državljani do pravne pomoči in brezplačne pravne pomoči dostopajo pod enakimi pogoji kot njihovi lastni državljani.

Skoraj vse države članice so poročale, da so tuji državljani proaktivno seznanjeni z možnostjo zahtevati, da se izvrševanje njihove kazni ali nadzornega ukrepa pred sojenjem prenese v državo njihovega državljanstva ali stalnega prebivališča v skladu z okvirnima sklepoma 2008/909/PNZ in 2009/829/PNZ. V nekaterih državah članicah te informacije zagotovi zaporsko osebje med sprejemnim postopkom, ustno in/ali pisno ter v jeziku, ki ga pripornik razume. V nekaterih državah članicah so vključene v informativne brošure, ki jih ob prihodu prejmejo vsi priporniki. Več držav članic pa je jasno navedlo, da je za vložitev zahteve za tak prenos vsaj v nekaterih primerih na voljo nacionalna brezplačna pravna pomoč.

Splošni trendi

Tuji državljani prejmejo obsežno postopkovno podporo, zlasti pri dostopu do prevajanja in tolmačenja ter pri komunikaciji s konzularnimi organi. Izobraževalni ukrepi in ukrepi vključevanja so pogosti, čeprav se njihova razpoložljivost razlikuje, pomoč pri prenosu izvrševanja kazni odvzema prostosti ali nadzornih ukrepov pa je bolj neenakomerna.

14. Posebni ukrepi za otroke in mlade odrasle osebe

(71) Države članice bi morale zagotoviti, da se v vseh zadevah v zvezi s priporom otrok upošteva predvsem otrokova korist in da se ob sprejemanju odločitev, ki vplivajo na kateri koli vidik njihovega pripora, upoštevajo njihove posebne pravice in potrebe.

(72) Države članice bi morale vzpostaviti ustrezno in večdisciplinarno ureditev pripora za otroke, s katero se zagotavljajo in ohranjajo njihovo zdravje ter telesni, duševni in čustveni razvoj, njihova pravica do izobraževanja in usposabljanja, učinkovito in redno uveljavljanje njihove pravice do družinskega življenja ter njihov dostop do programov, ki spodbujajo ponovno vključevanje v družbo.

(73) Pri vsaki uporabi disciplinskih ukrepov, vključno z oddajo v samico, uporabo omejevanja ali uporabo sile, bi bilo treba razmisliti, ali je nujno potrebna in sorazmerna.

(74) Kjer je ustrezno, se države članice spodbuja, naj za mlade storilce kaznivih dejanj, mlajše od 21 let, uporabljajo ureditev pripora mladoletnikov.

Otroci in mlade odrasle osebe v priporu zaradi svojih razvojnih potreb, večje ranljivosti in večjih možnosti za rehabilitacijo potrebujejo specializirane zaščitne ukrepe. Države članice zagotavljajo širok nabor zaščitnih ukrepov, ki urejajo ločevanje, izobraževanje, disciplinske prakse in psihološko podporo.

Poleg ločene razporeditve je večina držav članic poročala, da ureditve pripora otrok, mlajših od 18 let, in, kjer je ustrezno, mladih odraslih oseb, starih od 18 do 21 let, temeljijo na nekaznovalnih, izobraževalnih ciljih ter socialni in psihološki podpori, potrebni za spodbujanje občutka državljske odgovornosti in pripadnosti. Poleg dokončanja obveznega šolanja, poklicnega usposabljanja ter ustreznih športnih in prostočasnih dejavnosti konkretni primeri tega, kaj bi to lahko vključevalo, zajemajo življenjske razmere v odprtem ali polodprtem

oddelku, okrepljen nadzor, ki ga izvaja posebej usposobljeno večdisciplinarno osebje, in dostop do tega osebja, pogost, tesen stik z družino – tudi med obiski na domu in družinskimi terapevtskimi srečanji – in sodelovanje v lokalni skupnosti ter usposabljanje za razvoj osebnih, čustvenih in socialnih veščin, na primer za spodbujanje zdravih prehranjevalnih in higienskih navad, obvladovanje agresije in nasilnega vedenja, preprečevanje zasvojenosti ter krepitev družbenega zaupanja.

Večina držav članic je na splošno potrdila, da je oddaja v samico na voljo kot disciplinski ukrep za pripornike, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor, in obsojene zapornike, mlajše od 18 let. Vendar so pojasnile, da gre za skrajni ukrep, odrejen le za hude in/ali ponavljajoče se kršitve, kot je določeno v pravilih zavoda za prestajanje kazni zapor. Med takimi kršitvami so pobeg, tihotapljenje drog ali drugih prepovedanih predmetov v objekt za pripor, grožnje osebju ali drugim pripornikom in nasilni napadi nanje, simuliranje bolezni z namenom prevoza iz objekta, sodelovanje pri množičnem uporih itd. V nekaterih državah članicah se oddaja v samico uporablja tudi iz varnostnih razlogov v primerih suma samopoškodovanja ali samomorilne ogroženosti, iz zdravstvenih razlogov ali zaradi zaščite drugih ranljivih pripornikov. Načeloma mora biti čas prestajanja kazni oddaje v samico sorazmeren z razlogom odreditve kazni, najdaljše trajanje pa se lahko znatno razlikuje, in sicer od 3 do 21 dni. V večini držav članic traja 5–10 dni, ena država članica pa ukrep omejuje na štiri ure na dan, in sicer največ pet zaporednih dni, druga pa ga običajno uporablja le v času prostočasnih dejavnosti, tako da ne vpliva na šolske dejavnosti. Nazadnje, čeprav je nekaj držav članic dejansko navedlo, kako pogosto se pregledujejo odločitve o oddaji v samico, so številne opozorile na pomen zdravstvenega in psihološkega nadzora.

Več držav članic je poleg oddaje v samico ali namesto nje potrdilo, da so za otroke, mlajše od 18 let, na voljo tudi drugi, manj invazivni disciplinski ukrepi. Najpogostejši so opozorila in opomini, okrepljen nadzor, zaseg ali zadržanje nekaterih predmetov, omejitev žepnine in nakupov v zaporski trgovini, omejitev (skupnih) prostočasnih dejavnosti in kulturnih prireditvev, odstranitev avdiovizualnih naprav (kot je osebni televizor), omejitev ali skrajšanje obiskov in telefonskih klicev, začasni odvzem pravice do dela ter prepoved sprejemanja pošiljk. Vsi ti ukrepi so začasni, v posameznem primeru trajajo od nekaj dni do več mesecev in morajo biti sorazmerni s storjeno disciplinsko kršitvijo. Tako je na primer nespoštovanje osebja ali neočiščena celica razlog za milejši odziv kot kraja ali trgovanje z drogami. Nekatere države članice so poudarile, da je pomembno, da se disciplinski ukrepi uporabijo šele, če obnovitveni ali pedagoški ukrepi niso uspešni.

Splošni trendi

V državah članicah je varstvo otrok in mladih odraslih oseb pomembna prednostna naloga. Ločevanje od odraslih, obvezno izobraževanje in obsežna psihološka podpora se široko izvajajo. Z omejitvami ukrepa oddaje v samico in poudarkom na stikih z družino se zagotavljajo dosledni zaščitni ukrepi. Pristopi za mlade odrasle osebe (18–21 let) se bolj razlikujejo, v mnogih sistemih pa se vseeno vse bolj priznavajo njihove posebne razvojne potrebe.

15. Posebni ukrepi za invalide / osebe z resnimi zdravstvenimi

težavami

(75) Države članice bi morale zagotoviti, da invalidi ali druge osebe z resnimi zdravstvenimi težavami prejmejo ustrezno oskrbo, ki ustreza njihovim posebnim potrebam in je primerljiva z oskrbo, ki jo zagotavlja nacionalni sistem za javno zdravje. Natančneje, morale bi zagotoviti, da osebe, ki jim je bilo diagnosticirano zdravstveno stanje, povezano z duševnim zdravjem, prejmejo specializirano strokovno oskrbo, po potrebi v specializiranih ustanovah ali posebnih oddelkih objekta za pripor pod zdravniškim nadzorom ter da je pripornikom zagotovljena nadaljnja zdravstvena oskrba med pripravami na izpustitev, kadar je to potrebno.

(76) Države članice bi morale v zvezi z materialnimi pogoji pripora in ureditvami pripora posebej poskrbeti za izpolnjevanje potreb priprtih invalidov in oseb z resnimi zdravstvenimi težavami ter jim zagotoviti dostopnost. To bi morale vključevati zagotavljanje ustreznih dejavnosti za take pripornike.

Invalidi ali osebe z resnimi zdravstvenimi težavami se v priporu srečujejo z ovirami, zato so države članice razvile različne ukrepe za prepoznavanje, upoštevanje in podpiranje njihovih potreb. Države članice zagotavljajo splošne informacije o izvajanju storitev na področju telesnega in duševnega zdravja ter vzpostavljajo programe za obvladovanje zasvojenosti s psihoaktivnimi snovmi in odtegnitvenega sindroma. Poleg teh ukrepov so najpogostejše navedeni ukrepi, ki so jih države članice sprejele, da bi pogoje pripora prilagodile potrebam priprtih invalidov ali pripornikov z resnimi zdravstvenimi težavami (ki so v preiskovalnem priporu in na prestajanju kazni zapora), povezani z dostopnostjo celic in oddelkov ter skupnih prostorov za gibalno ovirane in starejše pripornike. To lahko zajema vse od povišanih stranišč v celicah in stolov za prhanje, dodatnih oprijemal in nastavljivih postelj do klančin, dvigal in širših hodnikov (tudi v prostorih za obiske). Nekatere države članice so omenile tudi, da zagotavljajo pripomočke, kot so bergele in invalidski vozički, čeprav se to v vseh jurisdikcijah domnevno šteje za osnovno zdravstveno varstvo, druge pa so navedle, da lahko priporniki prejmejo posebno pomoč pri vsakdanjem življenju. Posebne dejavnosti in terapije, kot so športni programi, priložnosti za delo itd., pa so omenile le nekatere države članice. Nazadnje je več kot tretjina vseh držav članic poročala o obstoju specializiranih oddelkov za duševno zdravje in/ali zdravljenje zasvojenosti z drogami.

Splošni trendi

V državah članicah se potrebe, povezane z invalidnostjo, vse bolj priznavajo, izvajanje pa se še vedno razlikuje. Prilagoditve vključujejo strukturne prilagoditve in v nekaterih primerih zagotavljanje podpornih pripomočkov ali individualne podpore, da priporniki lažje obvladujejo vsakdanje življenje. Manj razširjeni pa so bolj specializirani odzivi, kot so prilagojene dejavnosti ali namenski oddelki za duševno zdravje in zdravljenje zasvojenosti z drogami.

16. Posebni ukrepi za osebe s posebnimi potrebami / ranljivostmi

(77) Države članice bi morale zagotoviti, da se z namestitvijo v pripor ne poslabša dodatno marginalizacija oseb zaradi njihove spolne usmerjenosti, rasnega ali etničnega porekla ali verskega prepričanja ali iz katerega koli drugega razloga.

(78) Države članice bi morale sprejeti vse razumne ukrepe za preprečitev kakršnega koli nasilja ali grdega ravnanja, kot je fizična, psihična ali spolna zloraba, s strani osebja v objektu za pripor ali drugih pripornikov zaradi spolne usmerjenosti osebe, njenega rasnega ali etničnega porekla ali verskega prepričanja ali iz katerega koli drugega razloga. Države članice bi morale zagotoviti, da se v primeru tveganja takega nasilja ali grdega ravnanja uporabijo posebni zaščitni ukrepi.

V ureditvah pripora se srečujejo s širokim naborom ranljivih pridržanih oseb, vključno s starejšimi osebami, osebami z duševnimi boleznimi, osebami s samomorilno ogroženostjo, pridržanimi osebami LGBTIQ in osebami s potrebami, povezanimi z odvisnostjo od psihoaktivnih snovi.

Skoraj vse države članice so potrdile, da sprejemajo ukrepe za zagotavljanje varnosti pripornikov s posebnimi potrebami in ranljivostmi s splošnimi protidiskriminacijskimi politikami in usposabljanjem osebja, razvrstitvami glede na ranljivost in zaščitnimi ukrepi, individualnimi načrti oskrbe in rehabilitacije, vključujočimi dejavnostmi in ozaveščanjem med širšo populacijo pripornikov ali strogim izvajanjem obveznosti notranjega poročanja. Na izrecno vprašanje o zaščiti pridržanih oseb LGBTIQ+ je peščica držav članic poročala o praktičnih smernicah za obravnavanje specifičnih težav, kot so dostop do ustreznega zdravstvenega varstva, ureditev kopanja, uporaba zaimkov, zasebnost in varstvo podatkov, osebni pregledi, nasilje in ustrahovanje itd. Skoraj vse države članice pa so opredelile, da je posebna pozornost namenjena razporeditvi transspolnih pridržanih oseb. Različni pristopi v zvezi s tem obsegajo razporeditev v skladu z registriranim (pravnim) spolom, odločanje za vsak primer posebej (glede na osebne želje, varnostne pomisleke, strokovne ocene) ali uporabo posebnih oddelkov ali enoposteljnih celic.

Države članice so na splošno potrdile, da se lahko hormonsko zdravljenje v zavodu za prestajanje kazni zapora začne ali nadaljuje.

Splošni trendi

Obvladovanje ranljivosti je na splošno vključeno v delovanje ureditev pripora. Skoraj vse države članice so poročale o ukrepih za zaščito pripornikov s posebnimi potrebami in ranljivostmi, vključno s protidiskriminacijskimi politikami, usposabljanjem osebja, ocenami ranljivosti in individualnimi načrti oskrbe ali namestitve.

17. Inšpekcijski pregledi in spremljanje

(79) Države članice bi morale olajšati redne inšpekcijske preglede, ki jih opravi neodvisni organ, da se oceni, ali se objekti za pripor upravljajo v skladu z zahtevami nacionalnega in mednarodnega prava. Zlasti bi morale odobriti neoviran dostop Odboru za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ter mreži nacionalnih preventivnih mehanizmov.

(80) Države članice bi morale odobriti dostop do objektov za pripor nacionalnim poslancem in se jih spodbuja, naj podoben dostop odobrijo poslancem Evropskega parlamenta.

(81) Države članice bi morale razmisliti tudi o organiziranju rednih obiskov objektov za pripor in drugih centrov za pripor za sodnike, tožilce in zagovornike kot del njihovega usposabljanja v pravosodju.

Strogi mehanizmi inšpekcijskih pregledov in spremljanja so osrednjega pomena za preglednost, odgovornost in preprečevanje grdega ravnanja.

V mnogih državah članicah se uporablja tridelni okvir notranjega in zunanega ter domačega in mednarodnega nadzora. Ta okvir običajno vključuje (i) sodnike, tožilce in/ali inšpektorat nacionalne uprave za izvrševanje kazenskih sankcij, (ii) ministrstvo za pravosodje kot najvišji nadzorni organ, varuha človekovih pravic in/ali specializirane agencije in komisarje, pristojne za revizijo zavodov za prestajanje kazni zapora in varstvo pravic pripornikov ter (iii) člane nacionalnega parlamenta in Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.

Na splošno velja, da bolj kot je določen nadzorni organ oddaljen od nacionalne uprave za izvrševanje kazenskih sankcij, večja je verjetnost, da njegove ugotovitve se ali se lahko objavijo. Skoraj vse države članice so poročale, da ne omejujejo dostopa do lokacij in dokumentov, zlasti organom, ki delujejo kot državni preventivni mehanizmi. Nekatere države članice so opozorile, da je treba občutljive informacije obravnavati zaupno ali da so lahko omejene zaradi nacionalne varnosti, potekajočih preiskav, zdravniške tajnosti itd. ter da je lahko prav tako začasno omejen dostop do lokacij, zlasti če ni mogoče zagotoviti varnosti obiskovalcev.

Na vprašanje, ali so vzpostavljeni sistemi za spremljanje izpolnjevanja zagotovil, danih drugim državam članicam v okviru postopkov evropskega naloga za prijetje, so se mnoge države članice sklicevale na splošno spremljanje pogojev pripora v objektih, nekatere pa so navedle, da je to v pristojnosti sodišč, tožilstva ali ministrstva za pravosodje itd. Samo ena država članica je poročala, da ima v zavodih za prestajanje kazni zapora izpopolnjen sistem preverjanja v realnem času, ki spremlja, ali se zagotovila upoštevajo, in izdaja samodejna opozorila, kadar se ne. Hkrati dejavno preverja, ali so bila ob novih prihodih dana zagotovila, in uporablja posebne celice, da se prepreči neskladnost.

Splošni trendi

Okviri za inšpekcijske preglede in spremljanje so v vseh jurisdikcijah celoviti, čeprav se izvajanje razlikuje. Neodvisni nadzor je široko institucionaliziran, zunanji organi pa imajo dejavno vlogo pri ocenjevanju pogojev. Mehanizmi poročanja in nadaljnega ukrepanja se razlikujejo po učinkovitosti.

18. Posebni ukrepi za obravnavanje radikalizacije v zaporih

(82) Države članice se spodbuja, naj izvedejo začetno oceno tveganja, da bi opredelile ustrezno ureditev pripora, ki bi se uporabljala za pripornike, osumljene terorističnih in nasilnih ekstremističnih kaznivih dejanj ali obsojene za ta dejanja.

(83) Na podlagi ocene tveganja se lahko ti priporniki skupaj namestijo v ločeno krilo za teroriste ali se razporedijo med splošno populacijo v zaporu. V zadnjenavedenem primeru bi morale države članice takim posameznikom preprečiti neposreden stik s priporniki v priporu, ki so v še posebno ranljivem položaju.

(84) Države članice bi morale zagotoviti, da uprava zapora redno izvaja nadaljnje ocene tveganja (na začetku pripora, med priporom in pred izpustitvijo pripornikov, osumljenih terorističnih in nasilnih ekstremističnih kaznivih dejanj ali obsojenih za ta dejanja).

(85) Države članice se spodbuja, naj zagotovijo usposabljanje za splošno ozaveščenost celotnega osebja in usposabljanje specializiranega osebja, da bi lahko prepoznali znake radikalizacije v zgodnji fazi. Razmisliti bi morale tudi o zagotovitvi ustreznega števila dobro usposobljenih zaporniških duhovnikov, ki bi predstavljali različne vere.

(86) Države članice bi morale izvajati ukrepe, ki zagotavljajo programe rehabilitacije, deradikalizacije in odmika od nasilja v zaporu v pripravi na izpustitev ter programe po izpustitvi za spodbujanje ponovnega vključevanja pripornikov, obsojenih za teroristična in nasilna ekstremistična kazniva dejanja, v družbo.

Preprečevanje radikalizacije in podpiranje odmika od nasilja sta ključni prednostni nalogi v vseh ureditvah pripora. Države članice uporabljajo različne strategije, ki združujejo ocene tveganja, specializirane ukrepe, usposabljanje osebja in medagencijsko sodelovanje.

Večina držav članic je poročala, da so bili za obravnavanje radikalizacije v zavodih za prestajanje kazni zapora sprejeti vsaj nekateri, pogosto pa tudi več posebnih ukrepov. Opozoriti pa je treba, da vse države članice istih ukrepov niso izvajale enako. Pogosto omenjen primer je, da se orodja za oceno tveganja široko uporabljajo za prepoznavanje posameznikov, ki so izpostavljeni tveganju radikalizacije ali ki izražajo ekstremistične ideologije.

V nekaterih jurisdikcijah delujejo specializirane enote ali oddelki, namenjeni posameznikom, za katere je bilo ocenjeno, da pomenijo tveganje radikalizacije. V drugih sistemih se izogibajo fizičnemu ločevanju, da bi preprečili nastajanje ekstremističnih mrež, in se namesto tega odločajo za vključevanje pripornikov v splošno populacijo zapornikov.

V državah članicah so široko dostopni tudi programi deradikalizacije in opuščanja nasilja ter možnost sodelovanja več agencij z nacionalnimi varnostnimi agencijami, policijskimi organi, organi, pristojnimi za probacijo, in organizacijami skupnosti za spremljanje posameznikov pred izpustitvijo in po njej.

Usposabljanje osebja sega od osnovnega, stalnega in postopnega strokovnega izpopolnjevanja do obsežnih programov za posredovanje zanesljivega, najnovejšega znanja in spretnosti v zvezi z ocenjevanjem radikalizacije ter strategijami za njeno preprečevanje in ukrepanje.

Splošni trendi

V državah članicah so zelo razširjene strategije za preprečevanje radikalizacije, kot so ocena tveganja, posebni ukrepi in večdisciplinarno sodelovanje. Nekatere države članice se zanašajo na ločevanje, druge pa dajejo prednost vključevanju v splošno populacijo zapornikov. Kljub nekaterim razlikam v ravni usposobljenosti osebja je usklajevanje med agencijami na splošno dobro razvito.

Sklepne ugotovitve, primeri dobre prakse in nadaljnji koraki

Splošne sklepne ugotovitve

Primerjalna ocena preiskovalnega pripora in materialnih pogojev pripora kaže, da so države članice vzpostavile pravni okvir, v katerem se na splošno izražajo evropski in mednarodni standardi. Na obeh področjih pa vseeno vedno znova prihaja do vrzeli med zakonodajo in prakso.

V večini sistemov je na področju preiskovalnega pripora določeno načelo, da mora biti odvzem prostosti pred sojenjem izjemen ter da mora prestati preskusa potrebnosti in sorazmernosti. Na voljo je širok nabor alternativ, vendar se ti ukrepi še vedno premalo uporabljajo. Kljub temu da so obveznosti javljanja organom, varščina, elektronsko spremljanje in omejitve glede prebivanja uradno priznane, sodišča pogosto uporabljajo ukrepe odvzema prostosti. Ovire, kot so pomanjkanje zaupanja, pomanjkanje virov in tehnične omejitve, zmanjšujejo učinkovitost alternativ, čezmejni instrumenti, kot je evropski nalog za nadzor, pa se še vedno uporabljajo izrazito premalo. Zahteva o obstoju utemeljenega suma je dosledno jamstvo, njegova opredelitev in prag pa se razlikujeta, kar povzroča razlike v varstvu med jurisdikcijami.

Sodišča morajo običajno obrazložiti sklepe o preiskovalnem priporu, kakovost te obrazložitve pa je neenakomerna in v nekaterih primerih ostaja splošna ali stereotipna. Redni pregledi so pogosto določeni tudi v zakonodaji, niso pa vedno učinkoviti, zato obstaja tveganje, da postanejo formalnost. Pravica do zaslišanja pred odreditvijo preiskovalnega pripora je skoraj splošno priznana, dostop do spisa v zadevi in varovanje zaupnosti – zlasti na narokih prek videokonference – pa ostajata področji, ki vzbujata zaskrbljenost. Pravna sredstva in pritožbe so na voljo, roki, jasnost pravil in praktična učinkovitost pa se zelo razlikujejo. V mnogih državah članicah je določeno najdaljše trajanje preiskovalnega pripora, vendar v zapletenih zadevah ostaja ponavljajoč se izziv dolgotrajen pripor. Odštetje časa, prestanega v preiskovalnem priporu, od pravnomočne kazni je skoraj splošno jamstvo, pravila o odškodnini v primerih oprostilne sodbe pa ostajajo neenotna. Kljub temu, da so vse države članice okvirni sklep o evropskem nalogu za nadzor prenesle v nacionalno zakonodajo, se v praksi še vedno minimalno uporablja. Zato tuji osumljenci pogosto ostanejo v preiskovalnem priporu tudi takrat, ko bi bilo mogoče v njihovi matični državi članici urediti enakovreden nadzor.

Kar zadeva materialne pogoje, so minimalni standardi za nastanitev splošno uveljavljeni, zlasti glede osebnega prostora in dostopa do osnovnih sanitarnih prostorov. Vendar prenatrpanost še naprej spodbuja skladnost, zaradi česar je veliko pripornikov v razmerah, ki ne dosegajo mednarodnih referenčnih meril. Splošni cilj politik razporeditve je ločiti pripornike glede na pravni status, spol in starost, strogo izvajanje pa zavirajo omejitve zmogljivosti. Zagotovljeni so higienski in sanitarni standardi, šibke točke pa ostajajo zasebnost, dostop do tople vode in zatiranje škodljivih organizmov. Prehrana je na splošno zagotovljena, zaradi razlik v proračunih pa je njena kakovost med objekti za pripor neenaka.

Čas zunaj celic in vsakodnevna dejavnost na prostem sta zagotovljena, dejanska praksa pa se precej razlikuje. Možnosti za smiselne dejavnosti, kot so delo, izobraževanje in poklicno usposabljanje, so na voljo, vendar se izvajajo neenakomerno, zlasti za pripornike, ki jim je bil odrejen preiskovalni pripor. Zdravstveno varstvo se na splošno zagotavlja, še vedno pa

obstajajo vrzeli pri podpori na področju duševnega zdravja, preprečevanju samomorov in zdravljenju odvisnosti. Čeprav obstajajo protokoli, so samomori in samopoškodovanje še naprej pereča vprašanja. Vzpostavljena so prizadevanja za preprečevanje nasilja in grdega ravnanja, vključno z nadzorom in usposabljanjem osebja, nadzor pa slabita nedosledno zbiranje podatkov in poročanje.

Pravici do stikov z zunanjim svetom in do pravne pomoči sta trdno uveljavljeni. Družinski obiski, korespondenca in pravice do obrambe se na splošno spoštujejo, pri čemer se vse bolj uveljavljajo novosti, kot so videoklici in otrokom prijazna ureditev obiskov. Možnosti digitalnega komuniciranja pa ostajajo omejene, zlasti za tuje državljane. Pritožbeni mehanizmi so dobro vzpostavljeni in jih dopolnjujejo neodvisni nadzorni organi, vendar se odzivnost, pogostost inšpekcijskih pregledov in nadaljnje ukrepanje na podlagi priporočil zelo razlikujejo.

Posebni zaščitni ukrepi za ranljive skupine – kot so ženske, otroci, tuji državljani, invalidi in druge osebe s posebnimi potrebami – so splošno priznani. Zajemajo spolsko občutljivo zdravstveno varstvo, izobraževanje, namenjeno otrokom, storitve tolmačenja in dostopno infrastrukturo. Kljub temu zastareli objekti, prenatrpanost in neenakomerno zagotavljanje virov omejujejo njihovo dosledno izvajanje. Ponekod obstajajo prilagojene enote in programi, ki pa še zdaleč niso splošno razširjeni.

Te ugotovitve skupaj kažejo, da je večina držav članic vzpostavila precej trden pravni okvir za procesne pravice v preiskovalnem priporu in materialne pogoje pripora. Te standarde pa še naprej spodkopavajo stalne vrzeli pri izvajanju v praksi. Ponavljajoči se izzivi prenatrpanosti, premajhna uporaba alternativ priporu, infrastrukturne pomanjkljivosti in neenako varstvo ranljivih skupin opozarjajo, da si je treba nadalje prizadevati, da bi se pravice v praksi v celoti spoštovale.

Primeri dobre prakse

Kljub velikim razlikam v infrastrukturi, virih in pravnih tradicijah so se v mnogih jurisdikcijah razvili **primeri dobre prakse**, s katerimi se krepijo postopkovna jamstva v preiskovalnem priporu in izboljšujejo pogoji pripora. Te prakse lahko prispevajo tudi k družbeni rehabilitaciji pripornikov in se uporabljajo kot zgled za širše izvajanje.

V zvezi s **procesnimi pravicami v preiskovalnem priporu** je mogoče opredeliti naslednje primere dobre prakse.

- Več držav članic je sprejelo podrobne zakonske zahteve, na podlagi katerih morajo sodniki pri odreditvi ali podaljšanju pripora podati izrecno, individualizirano obrazložitev. To zajema analizo dejavnikov nevarnosti, ocene sorazmernosti in izrecne razlage, zakaj se alternative preiskovalnemu priporu, kot so nadzor, obveznosti javljanja organom ali elektronsko spremljanje, ne štejejo za ustrezne. S tako obveznostjo zagotavljanja individualizirane obrazložitve se povečuje preglednost in ustvarjajo močnejša jamstva proti čezmernemu ali samovoljnemu preiskovalnemu priporu.
- Primeri dobre prakse zajemajo uporabo kratkih obdobj pripora, ki ga ni mogoče podaljšati, za katera se zahteva pogost sodni nadzor. S samodejnimi zaslišanji se preprečuje dolgotrajen pripor brez nadzora ter zagotavljajo stalno ocenjevanje napredka zadeve, tveganja in sorazmernosti. V nekaterih sistemih morajo daljši pripor odobriti višja sodišča, kar zagotavlja dodatno raven nadzora.

- Z naprednimi digitalnimi sistemi, ki spremljajo postopkovne roke, časovne omejitve pripora in načrtovane preglede, se prispeva k preprečevanju nezakonitega podaljšanja preiskovalnega pripora. Z avtomatiziranimi opozorili sodnikom in tožilcem se podpira pravočasno ukrepanje in zmanjšujejo upravne napake. Ti sistemi so posebej učinkoviti, kadar je obseg zadev velik.
- Nekatere države članice zagotavljajo, da se zagovorniki imenujejo samodejno (in ne na zahtevo), ne glede na finančna sredstva osumljenca ali obdolženca, takoj ko je tej osebi odvzeta prostost. S tem se zagotovi, da imajo priporniki v celotnem obdobju preiskovalnega pripora hiter dostop do pravnega svetovanja, na primer s sodelovanjem zagovornika pri zgodnjih preiskovalnih dejanjih in učinkovitem zastopanju na obravnavah v zvezi s preiskovalnim priporom.
- Države članice z bolj centraliziranim sistemom za izdajanje in izvrševanje evropskih nalogov za nadzor ta instrument uporabljajo pogostejše. Bolj centraliziran pristop jim omogoča, da vzpostavijo mreže in strokovno znanje o ureditvah za spremljanje nadzornih ukrepov kot alternative preiskovalnemu priporu v drugih državah članicah.

V zvezi z **materialnimi pogoji pripora** je mogoče opredeliti naslednje primere dobre prakse.

- Nekatere države članice so uvedle informacijsko podprte sisteme, ki spremljajo stopnje zasedenosti in samodejno preprečujejo, da bi objekti za pripor presegli kapacitete. S temi orodji se podpira pravična razporeditev pripornikov med objekti za pripor in olajšuje izpolnjevanje minimalnih prostorskih zahtev. Spremljanje v realnem času upravam pomaga tudi pri načrtovanju premestitev, da bi se preprečila prezasedenost.
- Novejši zavodi za prestajanje kazni zapor, zasnovani z boljšo naravno svetlobo, prezračevanjem in nadzorom okolja, so primeri dobre prakse pri razvoju infrastrukture. Taki zavodi imajo pogosto energijsko učinkovite sisteme ter zagotavljajo namestitve v enoposteljnih celicah in boljšo dostopnost za invalidne pripornike.
- Več držav članic usposablja osebje na področju pristopov dinamičnega varovanja, pri katerih se poudarjajo komunikacija, krepitev zaupanja, preprečevanje konfliktov in vsakodnevni stiki s priporniki. S tem pristopom se zmanjšuje zanašanje na fizično omejevanje in osamitev ter izboljšuje splošna varnost. S specializiranimi moduli usposabljanja o duševnem zdravju, medkulturni komunikaciji in oskrbi, pri kateri se upoštevajo travme, se dodatno krepijo zmogljivosti osebja.
- Nekatere države članice ob sprejemu izvajajo takojšnje večdisciplinarne zdravstvene preglede, vključno s psihološkimi ocenami, ocenami zasvojenosti in testiranjem na nalezljive bolezni. Zgodnje odkrivanje ranljivosti omogoča hitro ukrepanje in manjše tveganje poslabšanja.
- Posebne enote za duševno zdravje, v katerih so zaposleni psihiatri, psihologi in specializirane medicinske sestre, so primer dobre prakse. V teh enotah se zagotavljajo strukturirana terapija, posredovanje v primeru krize, upravljanje zdravljenja z zdravili in dolgoročno zdravljenje pripornikov s kompleksnimi potrebami na področju duševnega zdravja. Z njimi se zmanjšuje uporaba ukrepa oddaje v samico za posameznike v krizi in izboljšuje neprekinjenost oskrbe.
- Nekatere države članice uporabljajo celovite okvire za preprečevanje nasilja, ki združujejo usposabljanje osebja, zbiranje informacij, programe mediacije v sporih in ciljne ukrepe za posameznike, ki pomenijo visoko tveganje. S takimi strategijami se prispeva k zmanjšanju nasilja med priporniki in osebja nad priporniki.

- Primeri dobre prakse vključujejo centralizirano, podrobno evidentiranje vseh incidentov uporabe sile, obvezne zdravniške preglede po vsaki uporabi sile in neodvisen nadzor nad pregledi incidentov.
- Učinkoviti kazenski sistemi zagotavljajo, da vsak pripornik prejme individualiziran načrt, ki obravnava izobraževanje, delo, zdravstvene potrebe, psihološko podporo in cilje ponovnega vključevanja. Načrti se redno pregledujejo in posodablajo s prispevki večdisciplinarnih skupin, vključno z organi, pristojnimi za probacijo.
- Partnerstva z zasebnimi podjetji in organizacijami na trgu dela pripornikom zagotavljajo poklicne kvalifikacije in dejanske delovne izkušnje. Te priložnosti znatno izboljšujejo možnosti za zaposlitev po izpustitvi.
- Kot primer dobre prakse izstopa nadzorovan dostop do digitalnih učnih orodij, kot so tablični računalniki z omejenim dostopom do interneta, e-knjžnice ali akreditirani spletni tečaji. S temi orodji se izboljšujejo možnosti za izobraževanje pripornikov, zlasti otrok in mladih odraslih.
- Specializirani prostori za obiske, programi za starševstvo in podaljšani obiski za pripornike z majhnimi otroki spodbujajo stabilnost in dobrobit družine. S takimi praksami se lažje ohranjajo pozitivni odnosi in spodbuja ponovno vključevanje.
- S kombiniranjem obiskov v živo z videoklici, sistemi digitalnega sporočanja in nadzorovanim dostopom do elektronske pošte se širijo možnosti komunikacije in zmanjšuje osamljenost – zlasti za pripornike iz oddaljenih regij ali z omejeno mobilnostjo.
- Ločene enote ali prilagojene storitve podpore za ranljive skupine ustvarjajo varnejša okolja in zagotavljajo ciljne ukrepe. Primeri zajemajo enote za matere z otroki, oddelke za mlade z obsežnejšimi izobraževalnimi storitvami in posebne ustanove za starejše pripornike.
- Primeri dobre prakse zajemajo omogočanje neomejenega dostopa nacionalnim organom za spremljanje zavodov za prestajanje kazni zapora do vseh prostorov, pripornikov in evidenc ter izvajanje rednih nenapovedanih inšpekcijskih pregledov.
- Nekaterе države članice zahtevajo, da se v odziv na ugotovitve inšpekcijskih pregledov pripravijo formalni akcijski načrti, in institucionalizirajo mehanizme spremljanja za ocenjevanje napredka. S tem se krepi odgovornost in spodbujajo prizadevanja za reforme.

Nadaljnji koraki

Z **nadaljnji koraki** se utrjuje napredek, dosežen na pravni ravni, ter hkrati zapolnjujejo vrzeli med standardi in dejanskim stanjem na terenu.

Nacionalni pravni okviri za **preiskovalni pripor** so na splošno skladni, vendar se v praksi v EU še vedno čezmerno uporablja. Načelo, da je preiskovalni pripor ukrep v skrajni sili, bi bilo treba uporabljati dosledneje. Sklepi o odreditvi preiskovalnega pripora bi morali vedno vsebovati individualizirano obrazložitev, da se zagotovi sorazmernost, alternative preiskovalnemu priporu, vključno z evropskim nalogom za nadzor (Okvirni sklep Sveta 2009/829/PNZ), pa bi bilo treba uporabljati bolj sistematično.

V zvezi z **materialnimi pogoji pripora** za reševanje težave prezasedenosti niso potrebne le naložbe v infrastrukturo, temveč tudi strukturne reforme na področju politike izrekanja kazni in večja uporaba alternativnih sankcij. Z okrepljenim zagotavljanjem zdravstvenega varstva,

zlasti na področju duševnega zdravja, preprečevanja samomorov in zdravljenja odvisnosti, se bodo izboljšali rezultati v priporu in možnosti za ponovno vključevanje po izpustitvi. Prav tako bistvena je širitev dostopa do izobraževanja, poklicnega usposabljanja in smiselnega dela, s čimer se zagotovi, da pripor podpira rehabilitacijo, namesto da bi povečeval ponovitveno nevarnost.

Zaščitne ukrepe za ranljive skupine je treba prenesti v dosledno prakso, in sicer s spolsko občutljivimi ureditvami, otrokom prilagojenimi objekti, dostopno infrastrukturo in specializiranimi storitvami, prilagojenimi potrebam posameznika. Uporabo digitalnih orodij za lažje vlaganje pritožb, spremljanje in stike z zunanjim svetom bi bilo treba razširiti, da bi se povečali dostopnost in preglednost.

Prav tako je treba okrepiti **mehanizme za spremljanje** zavodov za prestajanje kazni zapora, tako da se neodvisnim nadzornim organom zagotovijo zadostna sredstva in pooblastila, s katerimi bodo lahko zagotovili, da bodo njihova priporočila vodila do konkretnih izboljšav.

To poročilo z opredelitvijo sistemskih izzivov in izpostavljanjem dobrih praks prispeva k stalnim prizadevanjem za izboljšanje skladnosti s priporočilom o priporu in mednarodnimi standardi. Njegov namen je zagotoviti dokazno podlago za razpravo o politikah in okrepiti temelje vzajemnega zaupanja. Zagotavljanje, da se preiskovalni pripor uporablja kot ukrep v skrajni sili in da so materialni pogoji pripora v skladu s človekovim dostojanstvom, ni le vprašanje pravic posameznikov, temveč je tudi nujno potrebno za učinkovito delovanje evropskega naloga za prijetje ter, širše, za verodostojnost pravosodnega sodelovanja v EU.

Komisija bo zato še naprej izboljševala izmenjavo informacij o pogojih pripora v državah članicah EU. V ta namen bo v tesnem sodelovanju s Svetom Evrope pripravila **informativne preglede po državah**, v katerih bodo predstavljene razmere v priporih v vsaki državi članici.

Potekajo tudi razprave o tem, kako lahko organi za spremljanje zavodov za prestajanje kazni zapora v EU **uporabijo vprašalnik**, pripravljen za to poročilo, da bi povečali doslednost praks spremljanja po vsej EU.

Dejavnosti usposabljanja o izvajanju Priporočila bodo prav tako prednostno obravnavane. V zvezi s tem je naveden sklic na vodnik za nacionalne preventivne mehanizme iz leta 2025 o spremljanju izvajanja priporočila o priporu, pripravljen v okviru skupnega projekta EU/Sveta Evrope <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.